

‘Hier is de beurs en ’t geld, en liefde tot de kunst’

Over de waarde van historiestukken in Rembrandts Amsterdam

20 gulden

1500 gulden

Eric Jan Sluiter

Amsterdam, 15 april 2011

Job Berckheyde, *De Amsterdamse beurs*, 1668,
Amsterdam, Amsterdams Museum

Emanuel de Witte, *De Amsterdamse beurs*, 1653, Rotterdam, Museum
Boijmans van Beuningen

Claes Janszn Visscher,
De Amsterdamse beurs, 1612

Gerrit Berckheyde, *Het Amsterdamse stadhuis*,
ca. 1665, Amsterdam, Amsterdams Museum

Johannes Lingelbach, *Het bouwen van het Amsterdamse stadhuis*, 1654
Amsterdam, Amsterdams Museum

Pieter Codde, *Drie heren bestuderen schilderijen in het atelier van een schilder*, ca. 1630, Stuttgart, Staatsgalerie

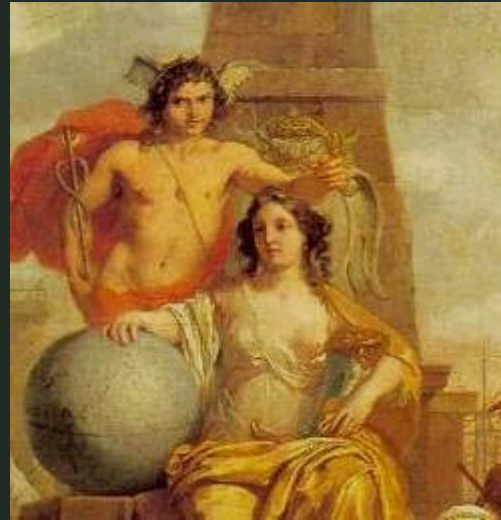

ECARTICO

Amsterdams Centrum voor Studie van de Gouden Eeuw
NWO

zie: <http://burckhardt.ic.uva.nl/ecartico/>

*Artistic and Economic Competition in the Amsterdam Art Market,
c. 1630-1690*

History Painting in Rembrandt's Time

Eric Jan Sluijter - Marten Jan Bok

Erna Kok - Elmer Kolfin – Frauke Laarmann - Harm Nijboer

Worth Bracken, Jacquelyn Coutr , Judith Noorman (IFA/NYU)

2007-2011

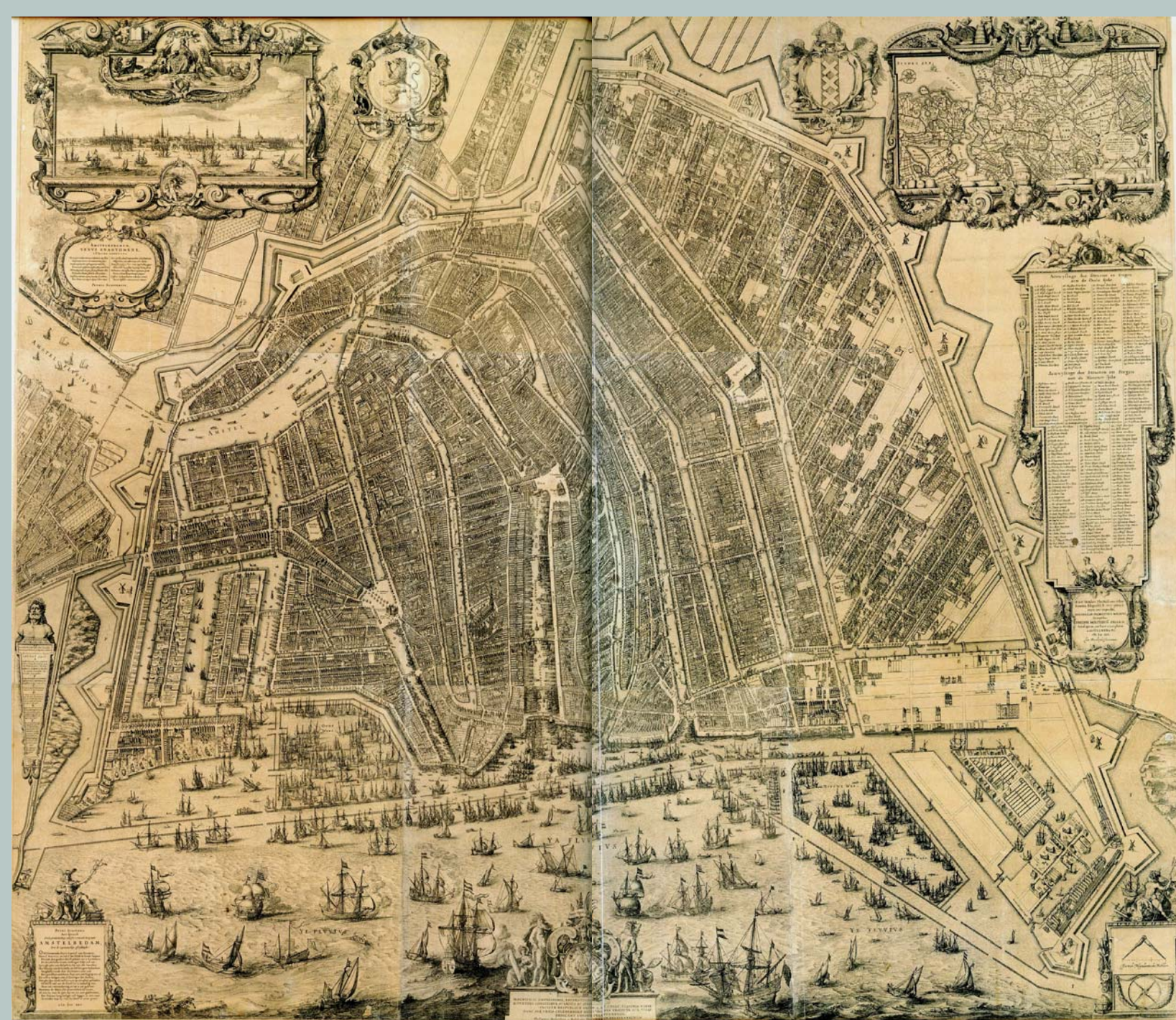
Rembrandt, 1644 (84 x 63,5 cm)
in 1657 op **1500 gulden** getaxeerd

details

Rombout van Troyen, 1646 (56 x 93,5 cm)
in 1653 op **20 gulden** getaxeerd

Balthasar
Florisz
van
Berckenrode,
*Kaart van
Amsterdam,*
1625

140 x 160 cm

Balthasar
Florisz
van
Berckenrode,
*Kaart van
Amsterdam*,
1625

140 x 160 cm

**MAGNIFICIS, AMPLISSIMIS, PRVDENTISSIMIS, ET CONSVLTISSIMIS VIRIS
D. PRAETORI, CONSVLIBUS, SCABINIS, AC SENATORIBVS TRIGINTA – SEX –
VIRIS
INCLITAE REIPVBLICAE AMSTELREDAMENSIS
HANC SVAE VRBIS CELEBERRIMAE ACCVRATAM DELINEATIONEM
DEDICANT CONSECRANTQ.**

Philippus Molevliet et Balthasar Florentius a Berckenrode

PETRI SCRIVERII

Aen spraeck

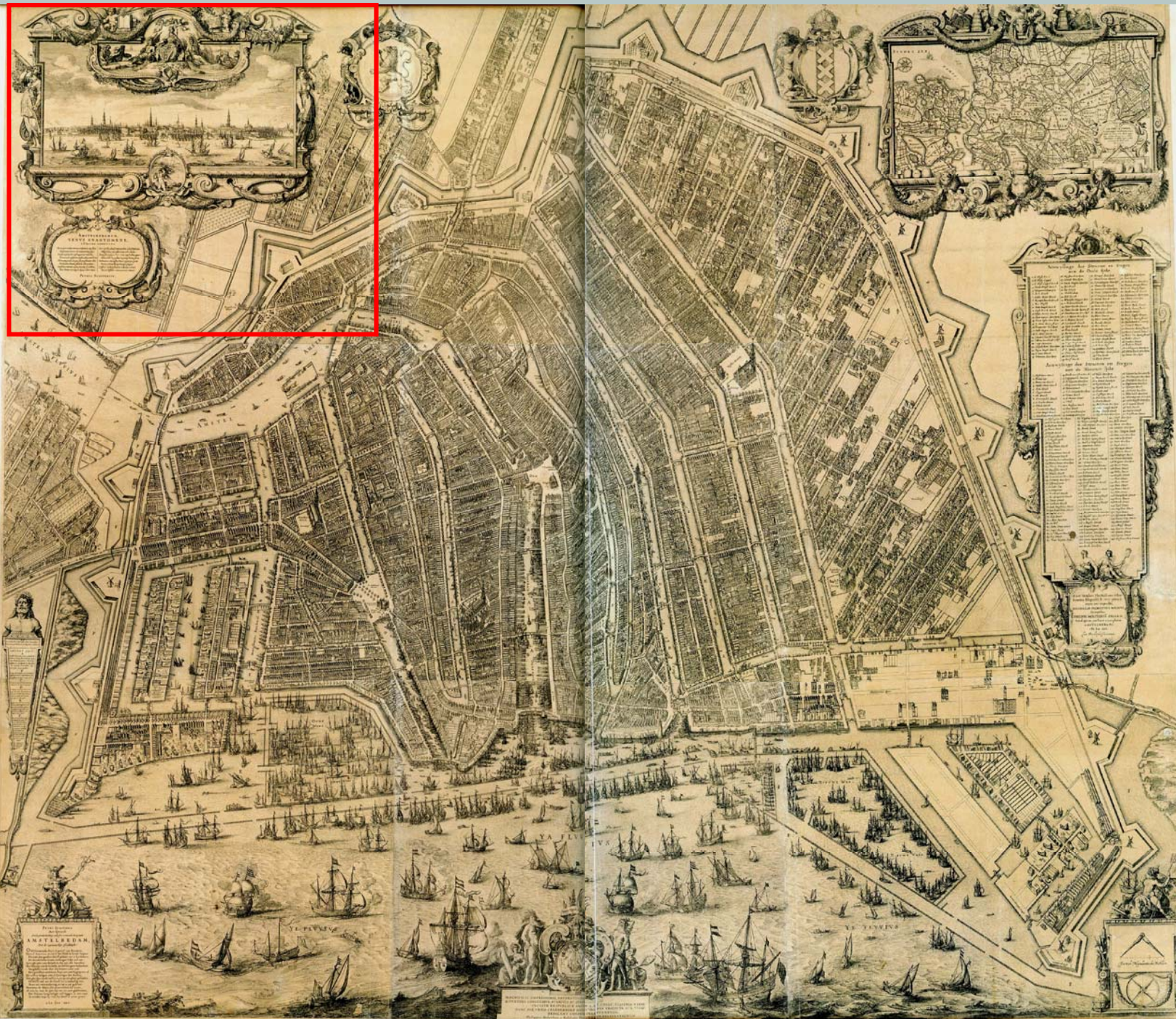
Aen de groote, machtige, ende seer vermaerde Keijz-stadt

AMSTELREDAM,

Door de tegenwoordige afsteldinghe.

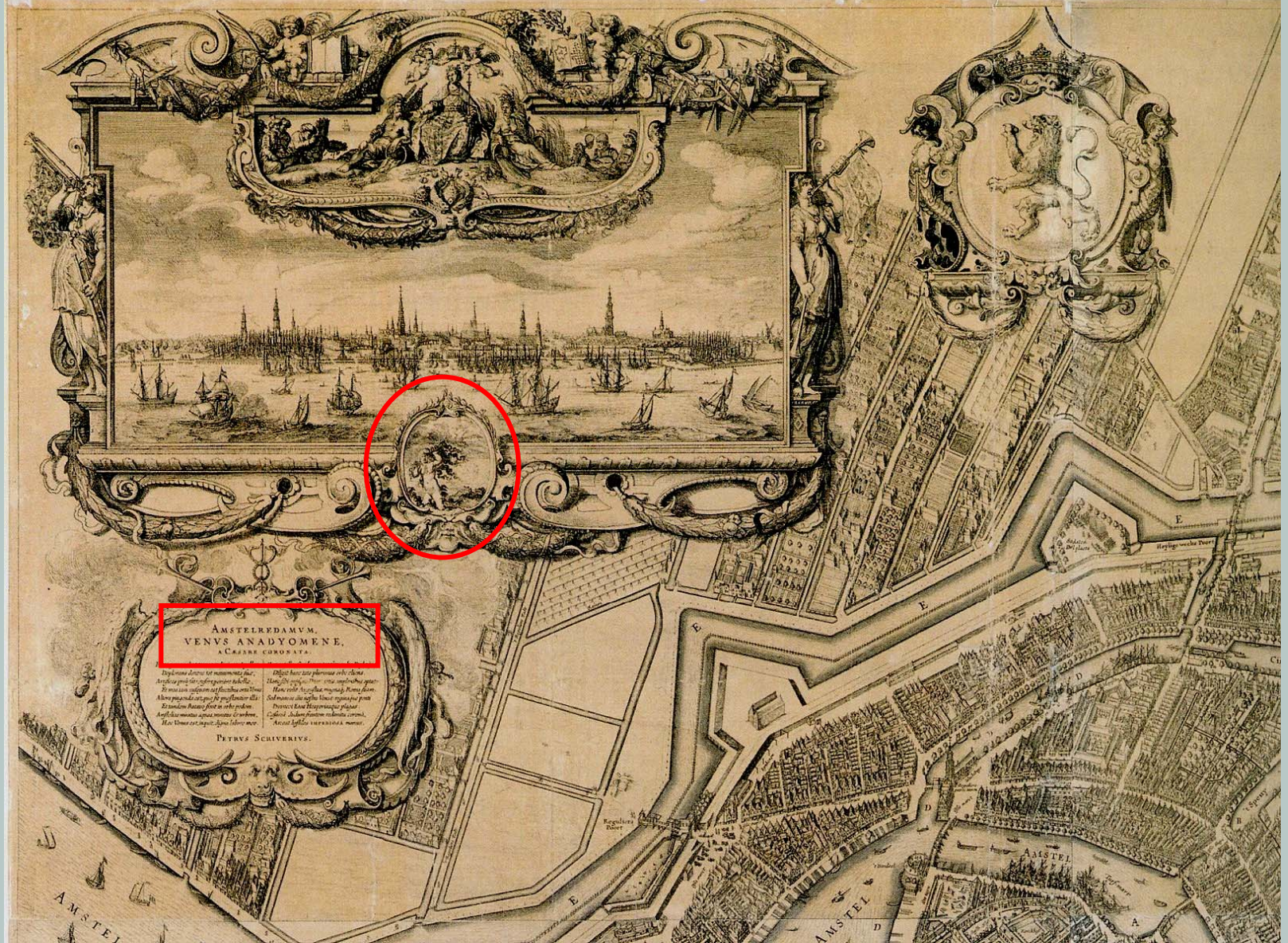
O Wierberoemde Stadt, ô parel van Europaen,
Daer d'Antica en het Vorn sijndt te samen loopen.
Die voor den goeden dienst gedaen aen u Landshoer.
De Keijzerlike kroon verkerget hebt wel oer.
Springhader van Gelucke, die met alle hoocken
Des Werelts weerd besocht, en seif die gaet besoecken.
Voogdesse vande Zee: die hinten uwe wal
En wilt u belgen niet, ô Coningin der Steden.
Dat gl'ndet uwe verkleint, en op een plaet gesneden.
Omhelst veel oer de Concl'ris u nadeellig niet.
Maer tot verwondring, en tot u eer geschiedt
Homerus de Poet, die eeuwighlick sal leven,
Al was hy met de pen soo net en cort gescreven,
Dat Troiaes lang belegh coel leggen in een noot.
Te minder was hy niet, by bloet al even groot.

clx lxx xxv

Balthasar
Florisz
van
Berckenrode,
*Kaart van
Amsterdam*,
1625

140 x 160 cm

AMSTELREDAMUM
VENUS ANADYOMENE

AMSTELREDAMVM EMPORIVM HOLLAND

AMSTELREDAMVM.
VENVS ANADYOMENE.
ACAEAE CORONATA.

*Deploras datus est matronae tuae,
Arcturus pro te, cytherea tabella.
Et non iam infans, ut claudis, in te
Alba puerula est, pro te profusa illa.
Et tandem Batavo fuit in orbe potum.
Anglicus montes apud, montes, et urbem.
Hic Venus est, inquit, diuina laboris moer.*

PETRVS SCRIVERIVS.

AMSTELREDAMVM.
VENVS ANADYOMENE.
ACAEAE CORONATA.

*Ecce peruenit brevis videtur Apelles,
Deploras datus est matronae tuae,
Arcturus pro te, cytherea tabella.
Et non iam infans, ut claudis, in te
Alba puerula est, pro te profusa illa.
Et tandem Batavo fuit in orbe potum.
Anglicus montes apud, montes, et urbem.
Hic Venus est, inquit, diuina laboris moer.*

PETRVS SCRIVERIVS.

AMSTELREDAMVM
VENVS ANADYOMENE

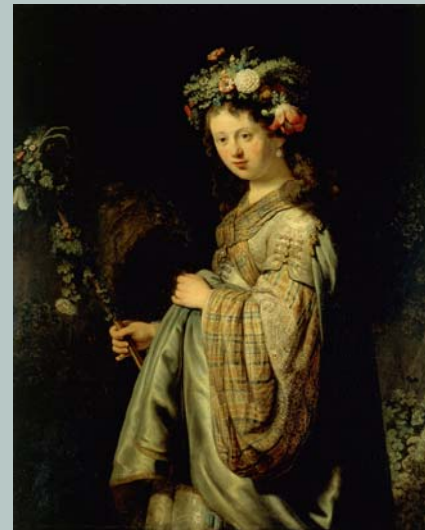

AMSTELREDAMVM
VENVS ANADYOMENE

14

1632-34

Jeremias de Decker in een lofdicht op Rembrandt ('Danck-Bewys.
Aen den uitnemenden en wijt-beroemden Rembrandt van Rijn'), 1667:

[.....]

Daer doet 'er duyzenden de vlaggen voor hem strijken;
Daer mag 't zijn streken vrij,
Bij die van Raphaël en Angelo verlijken,
Ja streeftse bei verby.

[.....]

Rembrandt, *Jeremias de Decker*,
1666. St. Petersburg, Hermitage

Het leven van Tiziano Vecello, van Cadoor, Schilder.

En groot ghetal doozluchtighe Mannen / in verscheppen oeffeningen van eerlijken gheruchtje / soude men van oudts tijdt af weten te noemen / die onbekende plaetsen oft Doozen / van hun geboorten halven hebben vermaert ghemaect. Onder dese waer besondert te tellen den grooten Tiziano, van den huyse Vecelli. Dese was te Cadoor, een cleen Dooz oft Casteleken gelegen op de Piave, vijf mijlen van der Clupse aen den Alpes, ghebozen / A°. 1480. Welcken tot zijnen thien Jaeren / met eenen goeden gheest en cleech verstandt begaeft wesende / werdt gheschickt tot Venetien / tot een heerlijch Wozger zinnen Com. Dese dit kindt siende seer totter Schilder-const gheuegen / beslede hem by Ioan Bellino, die doe ter tijdt een vermaert Schilder was. Onder wrens onderwijs hem bevligende / gaf wel haest te hemmen / dat hem de nature alle de deelen / die tot de Schilder-const voeghen / hadde gegheuen. Gheschick nu zijn Meester / en ander Schilders daer in 't Landt / geen hemis hebende van den Antijcken / hun dingen meest al deden nae 't leven / doch met een dooghje / harde / en quellijche maniere: soo leerde Tiziano hun sulx nae. Naer doe A°. 1507. hy de maniere van Giorgione sagh / begon zijn dinghen poesliker / meer verheuerder / en op een schoonder maniere te maken: gebuyckende eventwel ten besten dat hy mocht / zijn dinghen sonder teykenen te schildere nae 't leven / waerneemende mer de verweypt te beelden alles wat hy daer in sagh / t'p hardt oft soet. Doudende dooz ghewis / dat 't schilderen met de verwen / sonder andersing te leeren teykenen op papier / was de beste maniere van doe / en de rechte teykeninge: Daer nochtans behoorde t'een met t'ander t'amen op te wassen: Doch can men bequaemer zijn doozghenomen meyninghe zinner ordinantie met teykeninghen by een voegen. Eventwel Tiziano verscheppen dinghen op 't nat met goet oordeel doende / gaf van hem te oordeelen / dat hy een uytinuntich Schilder te werden hadde. T'zinnen twaelf Jaeren conterseptte hy seer natuurlijkelijch ghelijckende / en vleeschachtich gheschildert / oock hant / cleebden en sijden / seer levende ghedaen wesende / datmen zijn dinghen begon aen te sien dooz de dinghen van Giorgione. Naer enige Histojien van hem ghedaen aen het Duytsche huys / maecte hy een groot stuck / de vluchtinge van Egypten / daer Maria comt dooz een groot bosch / met een schoen Lantschap: want hy hem veel tijdt op dese handelinghe hadde ghewent / hebende daerom eenighe Nederlanders in huys gheshouden werckende / dat fraep Meesters van Lantschappen en groenehept waren: Desgelijck maecte hy in 't bosch veel bieren / die nae 't leven ghedaen / seer levende schenen. Op maecte dooz een Vlaemisch Edelman een Conterseptfel / dat te leven scheen: oock een stuck van een Ecce Homo / met veel figuren / dat van Tizianen self / en van vielen wozt gheshouden dooz een seer goet werck. Doch dooz den selven een slarp-beeldt / met veel figuren / groot als 't leven / en met veel tronien nae 't leven ghedaen nae 't volck van den huyse. Daer nae eenen Tobias met den Engel / en noch eenen Ioan Baptist / in een bosch ghelieft / ten Hemel sende / en biddende: daer eenen schijn van boven comt / en voort in 't verlichteten een schoen Lantschap. Summa zijn werck woze aenghesien dooz den Giorgions / en die t' daer dooz aensagen / seiden noch tegen Giorgione / dat hy hem seer verbeter hadde in zijn wercken. Waerom Giorgione gram wofende / hem veel verborghen hiel / niet willen.

Tiziano begon nae 't leven te schilderen sonder teykenen: doch wil schilderen met het teykenen veeenicht sijn.

Lantschap leerde Tiziano van den Nederlanders,

willende Tizians ghemenechap meer hebben. In 't Jaer 1508. liet Tiziano uptgaen in hout-pint de rolle van de Triumphe des gheloofs / met Adam en Eva / Patriarchen / en Propheten / etc. in welke hy toonde een verrijghe handelinghe. En daer woze gheseyt / hadde hy doe ter tijdt mogen sien de schoonste Antijcken / en de dinghen die daer waren / hy dooz zijn wonderlijch lebedich colozieren hadde (een groote maniere aengijpende) Buonarruotto, en Raphael Verbiijn haest achterhaelt / oft doozhy gecomen. Tiziano dede tot Vicenza op 't nat een Logie / daer men de openbaer audientie houdt / een Donniss van Salomon, dat een schoen werck was: Nocht te Venetien / de Faciate van Grimani: Te Padua in de Kerck van S. Antonis, op 't nat eenighe Histojien deses Sancts: Nocht daer in S. Spirito, maecte hy in een cleenachtich Cafereel eenen S. Marcus, sittende midden een deel Sancten / welker tronien zijn veel nae 't leven ghedaen van Gh / met seer grooten sijt / welck Cafereel veel hebben ghouden te wesen van Giorgione. Doe dooz den doot van Ioan Bellino, in de groote sale van den Raedt was onbolmaect gebleven d'Histojie / daer Paus Alexander de vierde dooz S. Marcus Kerck de voert siet op den hals van Fredericus Barbarossa, heeft het Tiziano volbaen / veel daer in veranderende / en daer in brengende veel Conterseptfelen nae 't leven / waer dooz hy van die van den Raede in 't Duytsche huys een Officie ghercegh / gheheten de Senleria, dat opbrengt by hondert Croonen / Jaers: Welck Officie dese Heeren verbolgens altijts gaben den besten Schilder van hun Stadt: Welcken altijt / want neer hun Hynre wozt vercozen / oft den Doge, is ghonden zijn Conterseptfel te maken / dooz den prijs van acht Croonen: welck Conterseptfel wozt tot gedachtis gestelt openbaer in 't Paleys van S. Marco. Ontrent A°. 1514. heeft Tiziano dooz den Hertogh Alfonso van Ferrara, in een Camer volbaen eenigh dinghen van Ioan Bellino, alwaer hem Tiziano socht bekent te make / en maecte twee Histojie / die daer ontbrake: in d'ene een Riviere met rooden wijn / waer by eenighe Sangers en Speelliden waren half broncken / soo Mannen als Vrouwen: oock een slapende naechte Vrouw / die schijnt te leven / met noch ander figuren: hier schreef hy zijnen naem. In d'ander zijn veel Iersbekens / schoon hinderkens / van verscheppen actiruben / die den Hertogh seer wel bevielen: Onder ander isser een seer schoen / het welke besiet in een clare Riviere / in welke is een basement / waer op is staende t'Beeldt van Venus / daer hy de Gratie / en de Schoonhept / alle seer schoen Beelden / geworcht met ongelooelijche neersticheyt. Nocht maecte hy daer een half Beeldt met een Christi tronie / en een Joodische Boeren tronie / die Christo toont de munt van Caesar. Dese dinghen (nae 't ghetupghenis van onse Constenaren) zijn de beste / die van Tiziano oyt ghedaen zijn / en zijn oock ghewis bysonderlijck: Des woze hy wel een heerlijch gheloont van den Hertogh / van welken hy conterseptte / met eenen arem liggende op een groot stuck gheschut / desgelijck conterseptte hy de Signa Laura, welke daer nae de Hertoginne werdt / en is een verwoonderlijck fraep werck. En ghewis / de gaben in den Constenaren zijn van grooten vermogen / wanteer dooz de mijshept der Hynen gheluecht / en verheben werden. In desen tijdt hadde Tiziano vriendtschap met den vermaerden Poet Aristot. die hem celebgeerde in zijnen Orlando furioso, seggende:

E Tizian che honora
Non men Cadore, che quei vinezia, e Vibino.

Dice

Venezianen geven den besten Schilder van hun Stadt laerlijck dry hondert Croonen.

Rembrandt, *De ontmoeting van Maria en Elizabeth*, 1640 Detroit, The Detroit Institute of Arts

David Colijns, *De doop van de kamerling*, ca. 1640. Verblijfpl. onbekend

Rombout van Troyen, *Achaz offert zijn eigen zoon*, 1646. Verblijfpl. onbekend. 17

De Culturele Industrie van Amsterdam in de Gouden Eeuw

Zoals New York in de 20ste eeuw en Parijs in de 19de, was het 17de-eeuwse Amsterdam een 'cultural hub', met een clustering van schilders, graveurs, kunsthandelaars, schrijvers en uitgevers. De stad was het economische centrum van Europa en een 'gateway' voor informatiestromen. Tevens ontwikkelde zich hier een omvangrijke 'culturele industrie'. Dit resulteerde in een in Europa ongekende productie van schilderijen, prenten, drama's, poëzie en informatieve media (atlassen, reisbeschrijvingen). De producenten waren ook concurrenten en moesten in voortdurende wisselwerking met intermediairs en afnemers hun positie op de markt bevestigen.

Dit programma onderzoekt hoe deze 'culturele industrie' tot stand kwam en enige decennia op hoog niveau kon functioneren, waarna het aantal schilders en dichters snel afnam, terwijl kunsthandelaars en uitgevers veel langer een internationale markt wisten te bedienen. Het onderzoek richt zich vooral op de complexe relaties tussen producenten, handelaars en cliënte, zoals de opdrachtgevend elite, de verzamelaars en de doorsnee kopers van beeldende kunst, literatuur en lectuur.

Deelprojecten, 2010-2011

Het netwerk rond de schilder Rombout Jansz. van Troyen
Uitvoerder: Anne Lenders

De uitgever Jan ten Hooen en zijn netwerken
Uitvoerder: Henrieke Kortin

Schildersnetwerken rond de Sint Anthonisbreestraat
Uitvoerder: Bram de Biecourt

Amsterdamse schilders in Italië
Uitvoerder: Candice Van Heghe

Radicale Verlichting in Amsterdam: het netwerk van Arnold Houbraken.
Uitvoerder: Chagall van den Berg

Het netwerk rond de schilder Adriaen van Nieuland
Uitvoerder: Lucinda Timmermans

Netwerken rond de uitgever Jan Rieuwertsz
Uitvoerder: Trude Dijkstra

Wat schilders lezen
Uitvoerders: Lisa Kattenbergen Rosanne Baars

De culturele industrie in en rond de Amsterdamse schouwburg
Uitvoerder: Sabine Muller

Databank

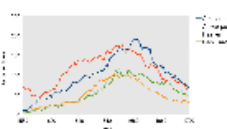
De gegevens die in het kader van dit onderzoeksprogramma worden verzameld, zullen worden verwerkt in een centrale databank. Deze databank bouwt verder op een prosopografische databank met gegevens over ruim 8500 Nederlandse beeldend kunstenaars uit de 16de en 17de eeuw die is ontwikkeld binnen het onderzoeksproject Economic and Artistic Competition in the Amsterdam Art Market 1630-1690; History Painting in Amsterdam in Rembrandt's Time.

Voor dit project zal deze databank op vele fronten worden verbreed en aangevuld. Zo zullen er koppelingen worden gerealiseerd met de de Montias database (Yale University) over Amsterdamse kunstinventarissen en de databases van Bibliopolis (Koninklijke Bibliotheek), met informatie over uitgevers, fondsopbouw en boekenbezit in Amsterdam in de Gouden Eeuw.

Geborteplaatsen van schilders die tussen 1600 en 1700 werkzaam waren te Amsterdam

Aantal schilders werkzaam in de vier belangrijkste centra in de Nederlanden, 1580-1700

Contact

Harm Nijboer
Herengracht 286, kamer 4.06
1016 BX Amsterdam
Telefoon: 020 525 2449
E-mail: h.nijboer@uva.nl

Onze website

<http://burckhardt.ic.uva.nl/ciage/>

Poster van het project voor
Akademie-assistenten (tien
door de KNAW gefinancierde
student-assistenten)

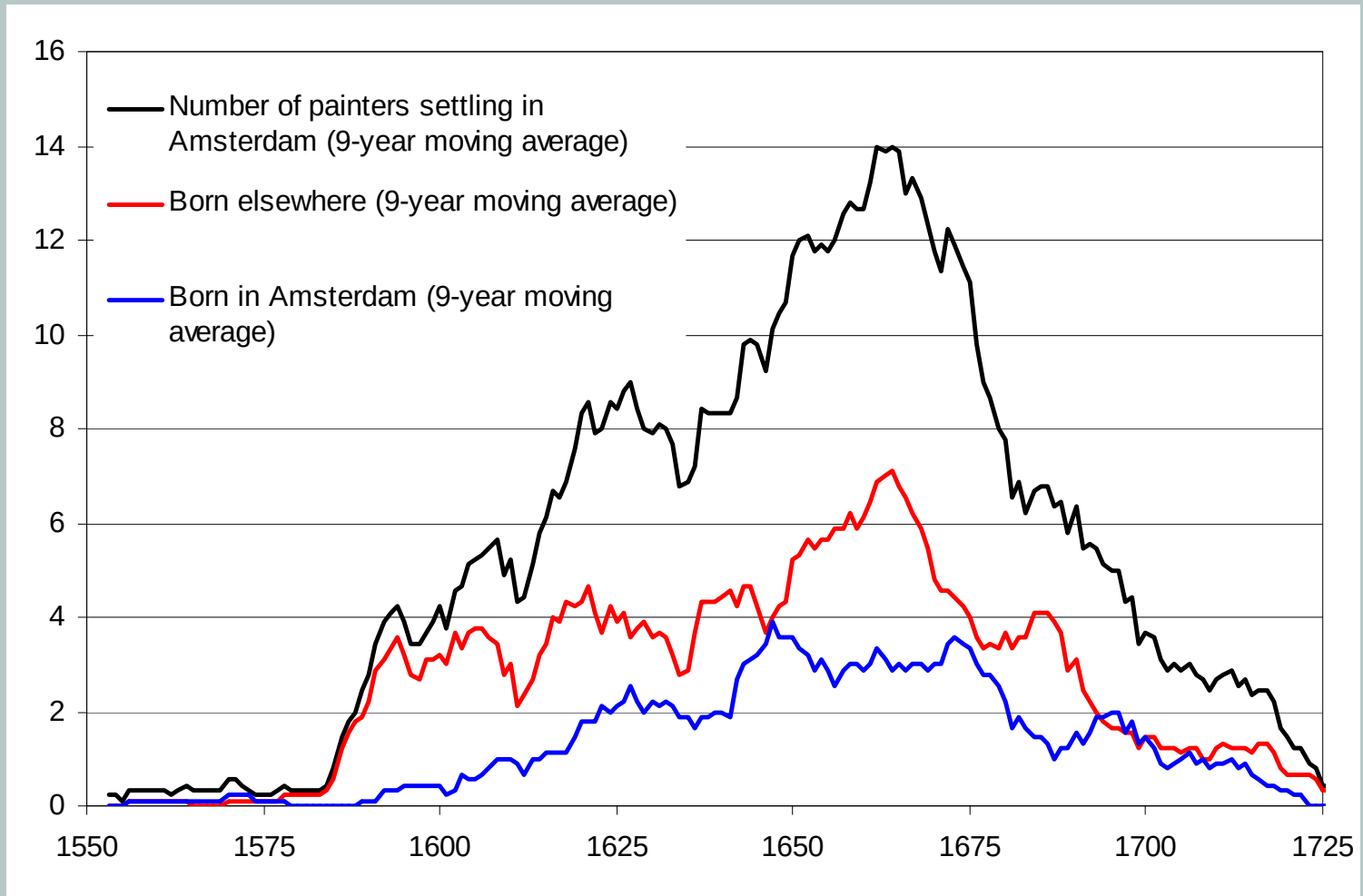
zie verder:

<http://burckhardt.ic.uva.nl/ciage/>

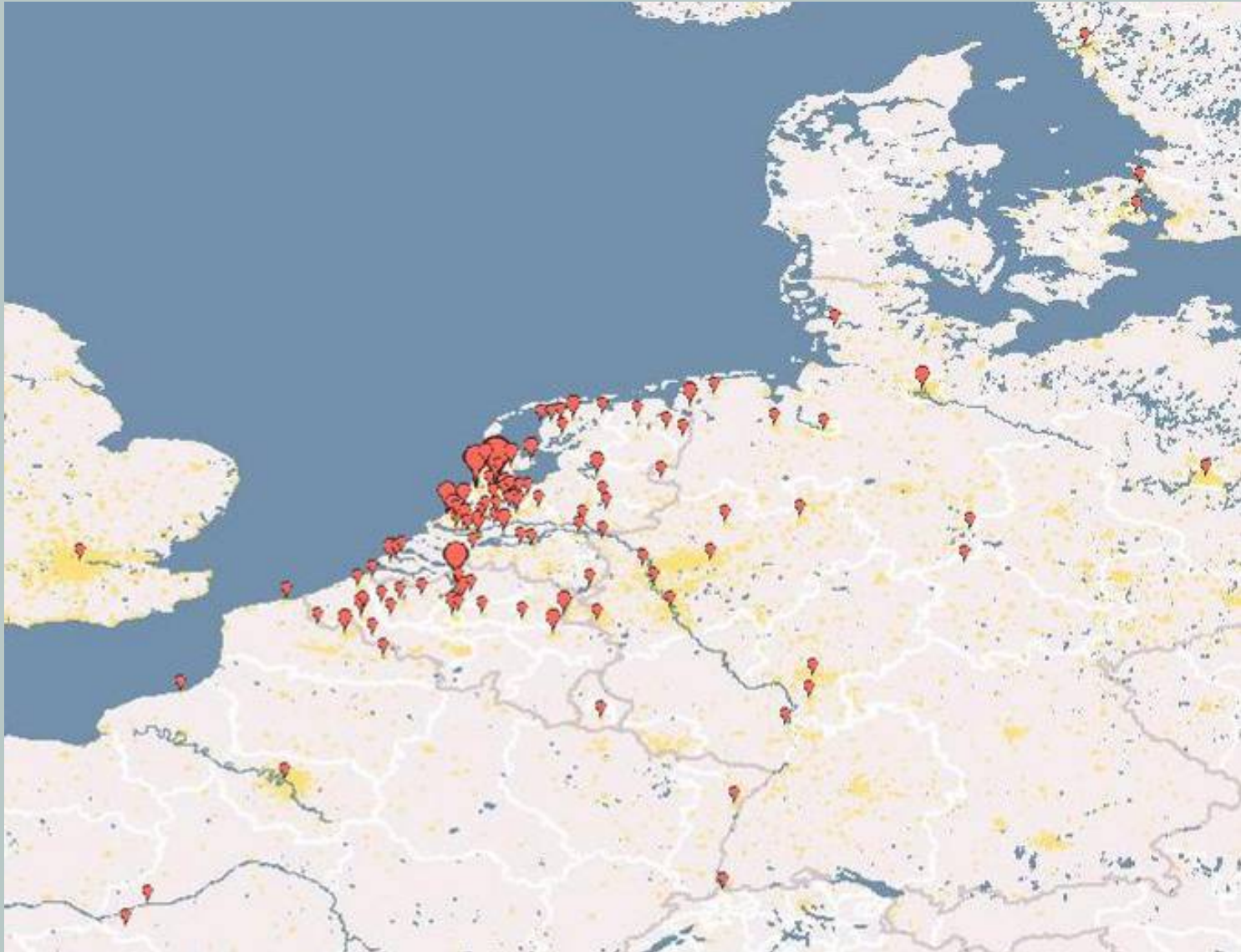
Aantal schilders dat zich per jaar in Amsterdam vestigt

1550-1725

(blauw: in Amsterdam geboren – rood: elders geboren)

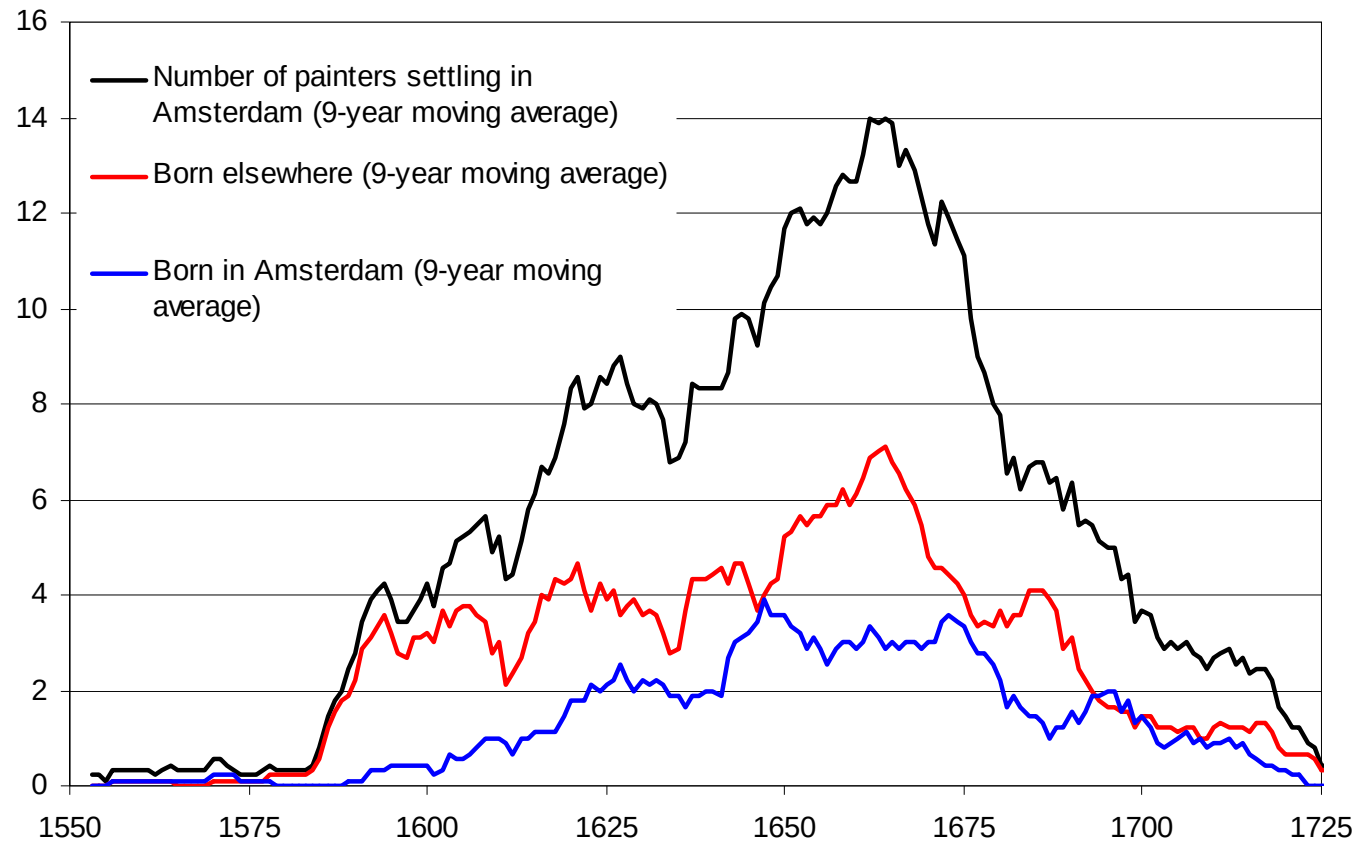

Geboorteplaatsen van in Amsterdam werkzame schilders 1600-1700

Met behulp van de door Harm Nijboer ontwikkelde Ecartico-database
(**kunt u ook zelf maken!** zie: <http://burckhardt.ic.uva.nl/ecartico/>)

Harm Nijboer, 'Een bloeitijd als crisis. Over Hollandse schilderkunst in de 17de eeuw', *Holland. Historisch Tijdschrift* 42/3 (2010), pp. 193-205.

Rembrandt, 1636

Jacob Backer, ca. 1638

Govert Flinck, 1638

23

Joachim von Sandrart,
ca. 1642

Ferdinand Bol, ca. 1642

Jacob van Loo, 1648

Rombout van Troyen, *Koning Achaz offert zijn zoon aan Moloch*, 1646. Part. verz.

Jan Christiaensz Micker, *Absaloms knechten doden Amnon*. Part.verz.

Leendert de Laeff, *Esther voor Ahasverus*. Part. verz.

Marten Jan Bok, “Schilderijen te koop”. Nieuwe marketingtechnieken op de Nederlandse kunstmarkt van de Gouden Eeuw’, in: M.J. Bok e.a., *Thuis in de Gouden Eeuw*, Zwolle 2008, pp. 9-29.

- Hoe positioneerde men zich ten opzichte van elkaar door middel van type schilderijen, onderwerpkeuze, 'handeling' [$\pm$ stijl] en werkplaatsorganisatie?
- Hoe vond men zijn afnemers en hoe moest men zijn prijzen bepalen?

Liesbeth M. Helmus, *Schilderen in opdracht. Noord-Nederlandse contracten voor altaarstukken 1485-1570*, Amsterdam/Utrecht 2010.

**T'samen-spreekinghe/
Betreffende de
ARCHITECTVRE.**

ende

SCHILDER-KONST.

**Dienende mede tot waerschouwinge van
alle werck-hynden ende lief hebbers der selver konst;
Dat zy haer aen de handelinghe alleen niet en
moeten vergapen: maer verder moeten
zien.**

Door

**I. de VILLE, Schilder ende liefhebber der Mathe-
matische konst.**

TER GOVDE,

**By Pieter Rammasfeyn, Boeck-verkooper in de Corte-
groenendal/in't bergult A B C. 1 6 2 8.**

Jacques de Ville, *T'samen-
spreekinghe betreffende de
architecture, ende schilderkonst,*
Gouda 1628.

Giulio Mancini (Rome, ca. 1620):

Schilderijen hebben geen intrinsieke geldswaarde, want afhankelijk van vele variabelen, waaronder

- kwaliteit van de kunstenaar en van het werk
- investering van tijd in opleiding
- investering van tijd in het maken van het werk
- status van de opdrachtgever of koper
- reputatie van de kunstenaar

Het Leven der Doorluch- tighe Nederlandische/ en Hoogh- duytsche Schilders.

By een vergadert en beschreven, door Carel van Mander
Schilder.

Alles tot lust/ vermaeck/ en nut der Schilders/ en Schil-
der-const beminders.

TOT ALCKMAER,

Shedrukt by Jacob de Waele/ voor Passchier van Wilt-
busch/ Boeckvercooper/ woonende in den beflaghen Spel-
tot Haerlem. Anno 1604.

Karel van Mander, *Het Leven der Doorluchtighe Nederlandsche en Hoogduytsche Schilders*, Haarlem 1604.

Uit reeks van 23
schildersportretten
uitgegeven door
Hieronimus Cock,
1572.

Johannes Wierix
*Portret van
Frans Floris.*

Uit reeks van 68
schildersportretten
uitgegeven door
Hendrik Hondius,
1610.

Robert de Baudous,
*Portret van
Cornelis Cornelisz.
van Haarlem*

hienfchap met Henrick stadich ghehou-
den: ende besonder Janus Boersa heeft
dat te leeren ghegheuen met zijn boegre-
de gheschelde boog de Hollandische Nijm-
ghonijche by Henrick uit licht ghegheuen
int jaer 1591. Boersa was zijne schijfen
sels belanghe; ran tot de selve toefende int
pederbuys (el) gheschelden / gespuet met-
den / dat hy beuiffens zijn wijnde Coorn-
hert, goore blijft aengewent heeft / om onse
pederlausche tale van tofherm (che) woog-
den te ontladen; ende die met haer ophe-
te bren te beuiffen; waer oer hy hem
oock behalven Grammatica ende Rheclorica
wtgegeuen ende ghesel is een pederbuys
Dialectica, betwelfde hy met het woort van
Reden-cavelinghe heeft twillen tofpielen:
ghelijck hy de Grammatica noemt Leuer-
konst, ende Rhetorica, Reden-rijck-konst.
Een goorde van zijn goefte van de lefer
ten tot het gheschelde dat hy van dese zijn
gheboorte stad ghemarckt / ende int
particulier gecommuniceert ende bereert
heeft: schijnt oock behalven hoven / tot be-
lijnt van het 29 Cap. lib. 2 laen seuen en
by boeghen.

Waer leden noch heden een daghe ette-
liche treffeliche mannen van Amsterdam/
ende soeteren noch ende bereerten de eere
van hare eeuwe de geheugenisse der naer-
comelinghen weerdich zijnde / de welcke
hier nae sulken genoemd ende gheleert
worden.

Vermaerde Schilders ende Con- stenaers van Amsterdam.

De Schilderje is vermaerschap met
de gheleerticheit / als de welcke plinius
schijnt dat eerst te Sicopone; daer nae oock
in heel Oostelike; de wel gheboorne kin-
deren boog al moesten gheleert / ende dat de
conste selve tot den genet van de vrye con-
sten aenghenomen behoorde te werden.
In de selve heeft oock Amsterdam erelike
winnende gheschelden boogghetacht;
en ouder andere sterre int Pieter. Arnouds
ghenamt; overmits zijn lanchtichet: des
lichaems Langhe Pier den welcken onse
Jannus deet met den pterico van skun-
is vergelijcken / ende hy na boogstelen:
soo seer schijnt alomme in zijne werken
een selve behallicheit; toghedrukt seer
groep in doerinnichens; aenden Ebelau-
den ende andere visschen / ende alle, reet-
schap van de kercken: soodaniche als be-
halven de seer goore ghemachte / oock met
een onepdeliche der schepden; de oogen

nauwelijc en beuiffen. Daer werden
daer en hoven ander zijne werken ghege-
sen boognamelick twee rasfretien / die hy
der stede zijnder gheboorten nae gheslaren
heeft. Van welcke het eerste boog 1000
Creonen gheschildert / op den altare van
de oude kercke; met goore begheerte van
bele; ende boognamelick den Constenaers
aengheschout is ghetweest; maer het is in-
de eerste beuiffen der oorloghe bande
Verderboymers berboden ende gheholten;
ghelijck oock het andere; welck inde nieu-
we kercke stont; met allewelck van Con-
stenaers; maer oock bande gheschildert; on-
der de welcke Diemus getoest is; ditz sel-
de rasfret met Boersen vertert heeft. Op
overteert int jaer 1573 / 66 jaer oudt zijnde /
3. Sont achtergelaten hebbende; den elcke
haren vader alle / ghelijck in toefen ende
gheslachtenisse des lichaems / alsoo oock in
conste ghelijck waren.

Sijns ghelijck is oock ghetweest Dierick
Jacobz. mede tot Amsterdam gheboorn;
tot vader hebbende Jacob Coguliz van
Oostfane; Waerlander / die oock onder de
lichten die conste gebouwen is getoest. De
behallicheit van Dierick in een peder buis
is groot getweest; en heeft boognamelick de
lichticheden des gelaets en de hoelck der le-
den; en totselinghe des monts en de eyn-
den der leuichelen dijtelichet als zijn
vader toghedrukt; oock nae de bekenne-
nisse der Constenaers in de toerste linea-
menten den pijs gheerghen hebbende.
Daer is een rasfret van hem inde Globe-
mets; Welck noch heden een daghe
de oogen van vele; ende boognamelick van
de ghene die het verstaen ophoudt: Daer
treckt die in het selve een palm van der
hande met toghestreckte tingshem; de
welcke oock alleene eenijcs eenen grooten
pijs van eenen besonderen lieffhebber van
de Conste Jacob Rauw gheschimmeret; noch
in dien aenijene de herten ende oogen van
seer vele tot haer trekt.

Dierick Bernaers; oock een Schilders
Sont; tot Amsterdam gheboorn; die onder
andere; de wederbooper (che) rasfret met
die Schilderjen die noch heden een daghe
op het Stadhuis beuiffen werden leden;
de toghedrukt heeft. Maer de Sont ter-
stont daer nae verre beter ende constigher
dan zijnen vader / bergaet met eenen be-
sonder act ende behallicheit van inven-
tie ende disposicie; tude van die rasfret
die de gheschelden Charita noemen; ende die
Surles in alles boog hem begheert hadde;
en soude hemant van zijne eeuwe licht-
ichet

Dierick
Jacobz.

Pieter
Arnouds
ca.

Dierick
Bernaers.

J.I. Pontanus, *Historische beschrijvinghe
der seer wijt beroemde coop-stad
Amsterdam*, Amsterdam 1614,
p. 286:

‘Vermaerde Schilders ende
Constenaers in Amsterdam’

(de eerste stadsbeschrijving waarin
schilders werden opgenomen als
‘beroemde zonen’ van de stad.
Al eerder werden schilders
opgenomen in:
Hadrianus Junius, *Batavia*, Leiden
1588)

REMBRANT van RIJN,

Soon van Harmen Gerrits zoon van Rijn, ende Neeligen Willems van Saydrouck, is binnen de Stadt Leyden, geboren op den 11. Julij in den Jaere 1606. zijne Ouders hem ter Scholen besteldt hebbende omme metter tijde te doen leeren de Latijnsche Tale ende daer naer te brenghen tot de Leydsche Academie / op dat hy tot zijne Jaeren ghecoopen wesen soude de Stadt ende tegemeene bestien met zijn wetenschap zoude mogen dienen ende helpen bevoorden / en heeft daer toe gants geen lust ofte gheueghenheit gehad / dewijle zijne natuurlijke beweginghen alleen strecken tot de Schilder ende Teyden Conste. Waer omme hy supden geroofsacht gewest zijn / haeren Soon upt de Scholen te nemen / ende volgende zijn begeeren te brenghen ende te besteden / hy een Schilder omme hy de selue te leeren de eerste fundamenteen ende beginselen van dien. Volgende dit besluyt hebben zy hem gebajcht hy den welschijderende Mr. Jacob Isaacsz. van Swanenburch, ontfinge vanden seluen geleert ende onder wesen te werden / hy den welken hy gebleuen is ontrent de drie Jaeren / ende also hy gheduyende den seluen tijt, zoo seer toegenomen hadde / dat de Conste liefhebberien daerinne ten hoogsten veruolontrent waeren / ende daerinnen geroefsaem konde sien / dat hy mettes tijt een upnemende Schilder soude werden. So heeft zijn Vader goet gheuonden / hem te besteden ende te brenghen hy den Vermaerden Schilder P. Laissan, woonende tot Amsterdamme / op dat hy boog den seluen vorder ende beter mocht geleert ende onderwesen werden: Op den seluen ontrent ses maanden gheweest zijnde / zoo heeft hy goet geuonden alken ende op hem seluen de Schilder Conste te offeren / ende te pjaactueren: Ende heeft daerom een geselschap gheuoert dat hy gewoont is / een vande tegenwoordighe vernemste Schilders van onse tijde. Dewijle dat zijn Konst ende arbeyt de Vorgeren ende Annewoonders van Amsterdamme ten hoogsten bebaerde ende aangenomen was / ende dat hy veelighen vercocht worde omme 130 Conterfeyselen ofte ander stucken aldaer te maeken / zoo heeft hy goet gheuonden hem van Leyden te transfuytteren naer Amsterdamme / ende is dienolghende van hier vercoochen ontrent den Jaere 1630. ende zijne wooninghe aldaer ghemont / ende is inden Jaere 1641. aldaer noch woonende.

IAN LIEVENSZ.

Is geboren binnen de Stadt Leyden / op den 24. October inden Jaere 1607. van eerliche Ouders / Mr. Lieven Hennicksz. een Constich Dooduytwerker / ende Machtelt Ians dz. van Noortlant. Hy is hy zijn Vader stende de overgrootste gheueghenheit / hy totte Schilder Konste hadde / out zijnde ontrent acht Jaeren / gebajcht ende bestedt omme

IAN IOSEPHS ZONNEN van GOYEN,

Sone van Ioseph Iansz. van Goyen, in zijn leven een beminder vande Teeken ende Schilder konsten / is binnen Leyden gebooren inden jaere 1596. op S. Ponsiensz abont / te dier tijden gheweest sijnde den 13. Januarij. Daer dien als ich gheseyt hebbe sijn Vader een liefhebber was vande voogdzemde Consten / zoo heeft hy goet gheuonden sijnen Soon / te doen leeren de fundamenteen van dien / wesen de hemtisse ons alle dingen wel te konnen stellen / ende tekenen / omme daer toe te gheueghen / so heeft hy hem gebajcht ende bestedt hy Coenraet Schilperoor, de welcke te dier tijden boog een goet Rantschap Schilder bekent was / out sijnde ontrent tien jaren / hy den seluen de eerste beginselen / in een tijt van drie maanden geleert hebbende / ende zijn Vader stende dat hy grooten lust hadde / om hoog te mogen gaen / heeft hem gebajcht hy Isaac Nicolai, Ghesch. Schilder ende Burgermeester deser Stede gheweest zijnde / in de boog een elpinen tijt. Ende daer noch hy eenen Ian Arcenz. de Man, redelick goet Schilder. Ende dat alles alken omme wel te leeren tekenen. Zijn Vader ghesint sijnde om hem te doen leeren Glas schijnen ende Glas maeken / heeft hem gebajcht hy eenen Henrick Clock. Waer van Goyen verlaerde geen lust noch begeerte tot die wetenschap te hebben / maer dat zijne gheueghenheit strecken totte Schilder konste. Omme daerom te volghen sijn begeeren / heeft hem sijn Vader bestedt tot Hoogen in Roojt Holland / hy een goet Schilder ghemest Willem Gerritsz. hy de welcke hy ontrent twee jaren gewoont heeft / omme de Pinxelt te handelen ende te leeren schilderen. Dien tijt volgedet wesen / is hy wederom in Leyden gecomen / ende de Schilder conste met groeten puer ende lust / hy hem seluen geoffent. Ontrent negentien Jaeren ouer sijnde / heeft hy begeerte gehad om Djanckgh te bestien / ende zijne Conste aldaer te offeren / een Jaer selue Conterfeyselen doogdwandelt hebbende / ont wederom naer Leyden / continuerende met gheueghenheit te Schilderen. Zijn Vader stende dat hy alreede inde Schilder conste seer geuoert hadde / ende dat zijne begeerte strecke omme vorder te mogen comen / heeft hem gebajcht tot Warelum / hy den uptmuntenden / Vermaerden Rantschap Schilder / Elias vanden Velde / hy den welken hy een Jaer gewest is / ende zoo toegenomen hadde / dat hy bequemen was omme hem alken / ende hy hem seluen met grooten lof / tot veruolontrent van alle Lusthebberien vande Schilder conste / sijn vooghtenomen wit te meken veruoluen. Daer inne hy so verre ghecomen is dat hy tegenwoordich geuoert is / een vande vernemste Rantschap Schilders / ende aerschept van Welken kinde de selue / die in onse tegenwoordighe tijde / vernemst ende bekent sijn. Sijck daer van konnen getuygen de menschevullige schilderen / die hy alle liefhebbers in grooter waerden geuonden werden. Binnen Leyden hem totten Houder

A a 3

ken

Enigen tijt daer na is hy hem gemaekt een Beeld so groot als leuen / op sijn hooft hebbende een ronde muts / studerende by een vanden vuer van Zeyden / het welcke so geselsch gheschiedt was dat zijn Hoofshept mijn Wete den Prince van Oranien het selue bekecoopen / ende dat vercoochende Hinckfabeure vanden Coning van Doot Dytinnen / die het selue wederom ghegeuen heeft aan zijn Heere den Coning / ende tot Westminker noch te sien is.

Alst ende begreete crygende / om een ander Land ende de gheueghenheit van dien te bestien / so is hy inden Jaere 1631. eude sijnde ontrent 34. Jaeren naer Engelandt vercoochen / aldaer hy seelont boog zijn constige wercken vernemst geuoert is / zelfs by sijn Majesteit / de welcke hy met de Coninginne sijn Quisdroute / den Prince van Wallis sijn zoon / ende de Prince sijn Dochtere / misghaders vele groote Heeren gheconterfept heeft. Daer ouer hy hy de Coning van Groot Brittanien tyeckeliken belooft is.

In Engelandt ontrent drie Jaeren gheweest zijnde is wederom te rugge ghecomen op Cales ende van daer op Antwerpen / daer hy hem weder gelet heeft / ende aldaer so inne de Selsaten kercke / ende boog andere particuliere Persoon / vele ende verscheppen upnemende stucken gemaekt / daer ouer de Const verstaenden haer ten hoogsten sijn veruolontrent. Hy heeft tot Antwerpen getrouet de Dochtere van Michiel Conjaes, wesen een upnemende ende konstich Weelshijder ende Steenhoutwer. Inden Jaere 1640. heeft hy boog sijn Hoofshept den Prince van Oranien, ende boog de Burgermeesteren der Stadt Leyden / gemaekt twee extraordinaire schoons stucken Schilderpe / waer van ich van het laatste / hier boog in mijne beschijpinge vernemst hebbe / upt alle dit geene ich tot hier toe int groot gheueghen hebbe van onsen Leydschen Mr. Ian Lievensz. Aan een puer verstant van de Konst hebbende geuoert / dat van hem metter tijt noch vele konstige stucken gemaekt zullen werden.

GERRIT DOU,

Soon van Douwe Ians Zoon Glasfinaer / ende Marijgen Ians dochter, is binnen de Stadt Leyden gebooren inden Jaere 1613. op den 7. Aprilis: sijn Vader stende dat hy lust ende begeerte totte Schilder Konst hadde: heeft hem inden jaere 1611. bestedt hy Bartholomeus Dolendo, redelick goet Glasfinaer / omme hy den seluen de eerste beginselen vande Teyken konst te leeren: ende hy den seluen ontrent ander half jaer geleert hebbende / so heeft sijn Vader goet geuonden hem te brenghen hy den konstigen Glasfichijder Mr. Pieter Couwenhoorn, op dat hy de selue konst mocht leeren / omme hem daer naer in zijne winckel tot het Glas schijnen te mogen gheueghen: By den seluen Mr. Pieter ontrent twee Jaeren ende een half hem geoffent en wel toegenomen hebbende / so heeft hem sijn Vader by hem in sijn winckel geuonden / ende

B b 6

gheduyt

Jan Orlers, *Beschrijvinge der stad Leyden*, Leiden 1641, pp. 373, 375, 377, (de pagina's waarop de levensbeschrijvingen van Rembrandt van Rijn, Jan Lievens, Jan van Goyen en Gerrit Dou beginnen).

Hij [de schilder] moet, 't is waer, voor eerst zijn goede fortune in zijn eygen verdiensten, dat is, in de deugt [bijzondere artistieke kwaliteit] en in d'aengenaemheyt van zijn werk zoeken: maer daer na moet hy omzien, dat hy door yverige *Mecenaten* in de gunst der machtige Prinsen of Koningen geraeke: of by de welvaerende kooplieden in achtinge kome. Want zonder hulpe van gunstige aenleyders, en voortkruiers, die hem luitruchtich opschreeuwen, zal hij bezwaarlijk bekend worden.'

Samuel van Hoogstraten

Anna Tummers, *The Fingerprint of an Old Master. On Connoisseurship of Seventeenth-Century Dutch and Flemish Paintings: Recent Debates and Seventeenth-Century Insights*, Amsterdam 2009 (diss.).

(verschijnt binnenkort bij AUP en Getty Publishing als:
The Eye of the Connoisseur. Authenticating Paintings by Rembrandt and his Contemporaries)

Thomas de Keyser, *Constantijn Huygens en zijn klerk*, 1627.
Londen, National Gallery

Paulus Pontius naar Anthony van Dyck, *Constantijn Huygens*, gravure

Rembrandt-werkplaats, *Paulus in zijn studeervertrek*, ca. 1635. Wenen, Kunsthistorisches Museum

Rembrandt-werkplaats, vrije kopie naar Rembrandt, *De ongelovige Thomas*, ca. 1634. Part. verz.

‘Een braef geest staet na dat deel, dat in achting is, daer hy zich bevind, en word ook dikwils wakker door eenich tegenstreven in de konst.’

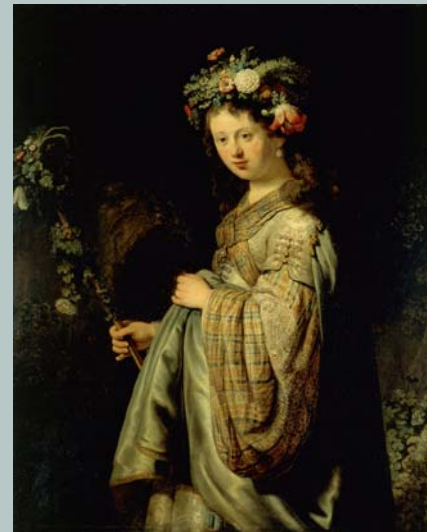
Samuel van Hoogstraten

38

1632-34

‘Door naeryver quam Zeuxis tot zoo hoogen graet in de Schilderkonst [...]. En dit zelve vier ontstak Raphaël Urbijn, om den grooten Buonarot de loef af te snijden: En Michel Agnolo om een ongenaekbaere hoogte te beklauteren. Zie dan vry, ô Leerlingen, malkanderen in de kunst met, dorst ik ’t zeggen, nijdige oogen aen’

‘Laet d’eerzucht vry uw slaepen verhinderen, want de deugt heeft ook dien aert, datze ’t gemoet tot een yver verwekt om de voorste voorby te stappen.’

Samuel van Hoogstraten

Rembrandt, *Suzanna* ,1636
Den Haag, Mauritshuis

Lucas Vorsterman naar **Peter Paul Rubens**, 1620, *Suzanna en de ouderlingen*, gravure (hier in spiegelbeeld)

Pieter Lastman, *Suzanna en de ouderlingen*, 1614. Berlijn, Gemäldegalerie

‘De Konst van Rembrandt had als wat nieuws in haar tyd een algemeene goedkeuring; zoo dat de konstoeffenaren (wilden zy hunne werken gangbaar doen zyn) genoodzaakt waren zig aan die wyze van schilderen te gewennen.’

Arnold Houbraken in het leven van Aert de Gelder

‘Maar alzoo te dier tyd de handeling van Rembrandt in ’t algemeen geprezen wierd, ... [moest] alles op die leest geschoeit wezen, zou het de Waereld behagen.’

Arnold Houbraken in het leven van Govert Flinck

‘Zyn Konst werd zoodanig in zyn tyd geagt en gezogt, dat men hem (als het spreekwoord zeit) moest bidden en geld toegeven.’

Arnold Houbraken in het leven van Rembrandt

Rembrandt and the Female Nude, Amsterdam 2006,
hoofdstuk VII: ‘Intermezzo: Rembrandt and Notions about Art:
“Coloring” and the “From Life” Ideology’, pp. 195-219.

en:

‘Rembrandt and the Rules of Art Revisited’, in: H. Bevers, J. Kelch,
B.W. Lindemann en C.T. Seifert (eds.), *Rembrandt – Wissenschaft
auf der Suche, Jahrbuch der Berliner Museen*. 51, Beiheft (2009),
pp. 121-130.

T'samen-spreeckinghe/
Betreffende de
ARCHITECTVRE.

ende
SCHILDER-KONST.

Dienende mede tot waerschouwinge van
alle werck-luyden ende liefhebbers der selver konst;
Dat zy haer aen de handelinghe alleen niet en
moeten vergapen; maer verder moeten
zien.

Door
I. de VILLE, Schilder ende liefhebber der Mathe-
matische konst.

TER GOVDE,

By Pieter Rammafeyn, Boeck-verkooper in de Corte-
groenendal/ in't bergult A B C. 1 6 2 8.

T'samen-spreeckinghe/
Betreffende de
ARCHITECTURE.

ende
SCHILDER-KONST

Dienende mede tot waerschouwinge van
alle werck-luyden ende liefhebbers der selver konst;
Dat zy haer aen de handelinghe alleen niet en
moeten vergapen; maer verder moeten
zien

Door
I. de Ville, Schilder ende liefhebber der Mathe-
matische konst

(Gouda, 1628)

Rembrandt, *Petrus en Paulus disputerend*, 1628.
Melbourne, National Gallery of Victoria

T'samen-spreeckinghe/
Betreffende de
ARCHITECTVRE.

ende

SCHILDER-KONST.

Dienende mede tot waerschouwinge van
alle werck-luyden ende liefhebbers der selver konst;

Dat zy haer aen de handelinghe alleen niet en
moeten vergapen; maer verder moeten
zien.

Door

I. de VILLE, Schilder ende liefhebber der Mathe-
matische konst.

TER GOVDE,

By Pieter Rammasfeyn, Boeck-verkooper in de Corte-
groenendal/ in't bergult A B C. 1 6 2 8.

T'samen-spreeckinghe/
Betreffende de
ARCHITECTURE.

ende

SCHILDER-KONST

Dienende mede tot waerschouwinge van
alle werck-luyden ende liefhebbers der selver konst;

Dat zy haer aen de handelinghe alleen niet en
moeten vergapen; maer verder moeten
zien

Door

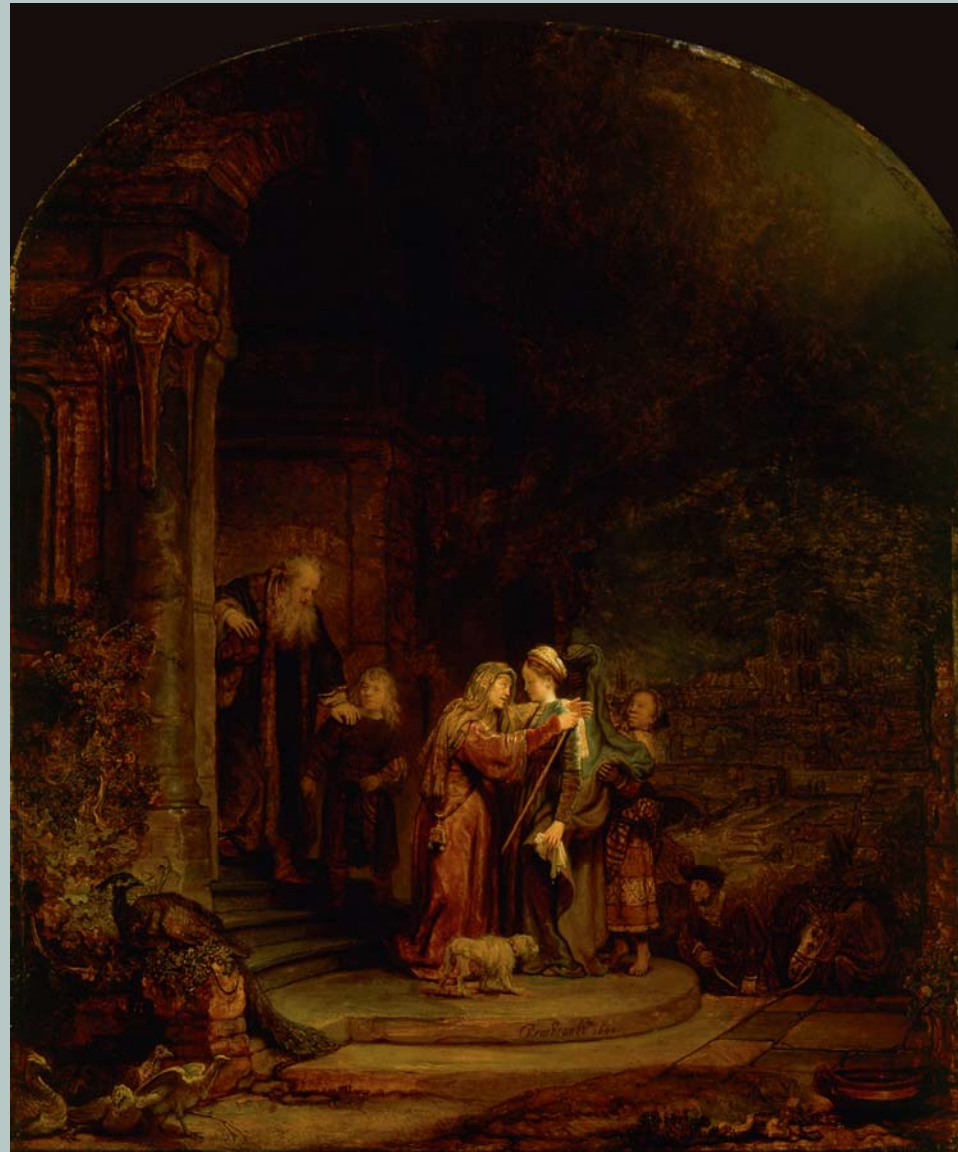
I. de Ville, Schilder ende liefhebber der Mathe-
matische konst

(Gouda, 1628)

Rembrandt, *Suzanna schrikt van de ouderlingen*, 1636.

Den Haag, Mauritshuis

Rembrandt, *De ontmoeting van Maria en Elizabeth*, 1640.

Detroit, The Detroit Arts Institute

Rembrandt, *Suzanna schrikt van de ouderlingen*, 1636.

Den Haag, Mauritshuis

Rembrandt, *De ontmoeting van Maria en Elizabeth*, 1640.

Detroit, The Detroit Arts Institute

detail

Gerrit Dou, *Pijprokende schilder in venster*, ca. 1647.
Amsterdam, Rijksmuseum

Gerrit Dou, *Pijprokende schilder in venster*, ca. 1647.
Amsterdam, Rijksmuseum

Jan van Goyen, *Polderlandschap*, 1645.
Amsterdam, Rijksmuseum

latende van dit geys allereer wat vallen/sonder pet van de neus af te smijten: doe keerde hy hem om/ en saghy om leegh nae Soderini, die opwaert stonde en saghy hem seggende/ dat hy nu eens sien soude. Hy antwoorde: nu staet het nu beter aen/ ghy hebt hem daer nu het leven gegeven. Daer mede quam Michel Agnolo af/ en laschte hy hem selven/ dat hy mijn Heere also vernooijt hadde/ als hebbende medelijden met die hun meynen te verstaen/ niet wetende waer te seggen. Maar wisselijck dit Beeldt was sulck/ dat het benomen heeft den roep van alle ander Beelden: Moderne en Antijcke/ t'hy Griekische oft Latijnische: en men mach segghen/ dat in Marforio te Room/ Cyber noch Agl in Belvidere/ oft de Heusen van Monte Caval/ hier niet hy en hebben in yppozitie/ schoonheyt/ en welstand: want in dit Beeldts bernien sietmen seer schoonen ontreck/ en uytspingen der heupen: boven dat men in dit oec siet een wonder gracie en soetheit in den stande/ oock een volcomen goetheit in vorten/ handen/ tronte/ en alle ander leden. Hier van hadde Michel Agnolo vooz zijnen loon van den voornomden Soderini 400. Croonen/ en t'Beeldt woide vooz t'Palaps van den Hertogh gheselt 1504. Noch maecte hy vooz den selven eenen David van koper/ die in yuanchrijck woide gesonden/ die oock uytneemde was. Naer noch eenich ander dingen maecte hy in een rondt een half rondt Mary-beelde van koper ghegote/ vooz eenige Wacnische Bellupden/ van den Wyse van de Wocheroens/ en betaelden daer vooz 100. Croonen/ en senden in Vlaender. Een Const- liefhebber zijnen vrendt/ genoemt Agnolo Doni/ Florensche Bozger/ die veel fraep dinghen Antijck en Moderne hadde/ was oec lustich wat te hebben van Michel Agnolo/ die in een rondt hem schijderde een Mary-beelde op beyde knipen geknielt/ hebbende op de aernen een lincde/ datse Ioseph toelange/ die dat ontfangt: daer saghy men in dat ontsende aensicht van Maria/ en in t' staer ooghe opstaen nae t'kindes schooneheyt/ haer volcomen benoegen/ en de groote begeerte die hy heeft/ t'kindt desen verbaren hepligen. Van de lachrychich in t'obergeven te maken: den welken in t'aensicht en niet zyn action bewijst/ t'selve niet effen sulcken hertijcke liefde t'ontfanghen. Darenboven om zyn Const te toonen/ hadde hy gemaect in t'Landt schijn heel naeliken/ op twee beelden wanneren/ en alles was soo niet en verding ghebaen/ dat hy dergelijck noyt op hout ghebaen heeft: dit ghebaen/ sonde het t'huys/ en gaf den Wode een bilgiet/ daer vooz t'ontfangen 70. Ducaten. Dit bocht Agnolo Doni/ die een gheregelt Man was/ seer veel/ vooz soo een schijderje te gheben/ en seide tot den Wode/ t'waer genoeg aen 40. Ducaten/ en gaffe hem. Michel Agnolo sonde hem wederom te doen segghen/ dat hy hem 100. Ducaten oft de schijderje weder t'huys soude schicken. Agnolo/ wien de schijderje niet geen hadde wilsen missen/ ontboodt/ hy wilde hem den wien episch van 70. gheben: maer Michel Agnolo om het wilsvertrouten van Agnolo/ begeerte noch eens so veel als hy eerst geerscht hadde: waerom Agnolo gedwongen was/ wilde hy de schijderje behouden/ te seiden 140. Ducaten. In de noote Sale van den Saecht/ schijderje op desen tijdt den Const wijlen Leonardo da Vinci/ als vooren gheseyt is: en also Piero Soderini Gonfalonier was/ welken siende in Michel Agnolo soo grooten Const/ besteedde hem oock een deel van dese Sale: des hy om in trots te maken t'ander groot back der Sale/ maecte een groot Carton/ nemende vooz d'Historie van den krijgh te Pisa: doch wilde niet dat dit pemandt saghy. Desen maecte hy vol naeliken

Michel Agnolo ver-
dubbelt
tweemaal
sijn eyck.

Carlion van
Michel Ag-
nolo, Jacr

groot maken van Marber/ en te Genus brenghen/ daer hy noch hy hondert Croonen cregh. Tiziano te Venetien/ vondt veel Bellupden/ die Pordenon ionstigh wende/ seer zyn werck yesen/ aen den solber van der sale van Pregai/ en hadden hem besteedt tot S. Lan Alenossener een Tafel te maken/ om troffen Tiziano/ die daer te vooren desen Saent in Wiffchops cleeren hadde geschildert te seker plaeten. Maar niet aen vult mocht Pordenon Tiziano werck niet op veel nae achterhalen. Tiziano hadde vooz de Kerke van S. Marie van d'Engelen te Murano een Boodtschap ghemaeckt: Maer soo die hem besteedt hadde/ geen vijft hondert Croonen wonden geven/ die hy epische/ schijde hy dees Tafel/ hy raedt van Pieter Aretino/ te schenck aen de Keyser/ die hem soo behaghe/ dat hy Tiziano schonck twee duysent Croonen: Dees Boodtschap (acht ick) ist/ die in Pint comt/ daer d'Engelen boven de Plus oultre Colommen houden. De Keyser wylt Hongeren gecomen te Wolognien/ om met Paus Clement te spyeken/ wylt weder Tiziano ontboden/ die hem lucher contersepte/ oock den Cardinael Hipolito de Medici/ in Hongerische cleedinghe/ en noch andersins in de wapen staende. Noch onder ander contersepte hy Pieter Aretino/ die hem bracht te Mantua/ en in vuerfchan van den Keyser/ dien hy met zyn Booder den Cardinael contersepte. Maecte hem oock twaelf Roopsche Keyfers/ halve Beelden/ seer wel ghebaen. En onder elck maecte Julio Romano een Historie van hem baden. Tot Cador zyn Vanderlandt/ maecte hy oock een Tafel van een Mary-beeldt/ en S. Tiziano Wiffchop/ en hem selven anielende/ nae t'leven gebaen. Tot Ferraren contersepte hy den Paus Paulum de derde/ dat een schoon werck was: en maecter noch een vooz Cardinael S. Fiore/ die hem beyde wel betaelt wozden van den Paus. Seer op desen tijdt contersepte hy den Hertogh van Wijn Francesco Maria/ dat een treffelijck goet werck was: Deyt Pieter Aretino Boert/ hem bereide in een Sonnet/ beginnende albus:

Se il chiaro Appelle con la man dell' arte
Rasimplo d' Alessandro il vanto, e il petto:

Yu t' Cabinet/ oft Const- ramer/ van desen Hertogh/ zyn noch ba Tiziano twee Vrouwen trouwen/ seer lieflich/ en een jonghe Venus met bloemen en drinne doordialens om/ seer wel voldoen: oock een half Beeldt van Maria Magdale- ne/ met hanghende verbeelde hary/ dat een besonder werck is: daer veel meer conterseptels zyn/ oock des grooten Turcks Solimani/ al van Tiziano. Tot de Monichen van S. Spirito/ is oock van hem een Tafel van eenen Pinxster- dagh. Tot Breke is van hem een Tafel met seuen percken. In den Dom van Veronen noch een Tafel van Marien Genetbaert/ t'welck t'best is/ dat van alle Moderne in die Stadt is. Op maecte hier nae verscheppen Conterseptelen ten doeten upt. In S. Spirito tot Venetien zyn noch van Tiziano drie Historien met beelden van onder op: t'een Abrahams offerhande/ tweede/ daer David Goliath ontboost/ het derde/ Cain en Abel. Op den selven tijdt contersepte hy hem selven/ om zyn kinderen tot een gebachtenis te laten. 1546. van Cardinael Farnese ontboden/ quam hy te Room/ en ghelogeert in Belvidere/ contersepte hy den Paus Paulus ten doeten upt: oock Farnese/ en Hertogh Oavio: alles tot een groot wel behallen deser Princen. Noch maecte hy een Christi beelde/ als een Ecce Homo/ om den Paus te bereeren: doch soo wel niet ghebaen/ als de Conterseptels. Michel Agnolo met Valari besocht heb-
bende

De Keyser
schenck
Tiziano
twee duysent
Croo-
nen/ voor
een stuck
schilderij.

Passiereeks

Kruisafneming, ca. 1633

Kruisoprichting, ca. 1633-34

Hemelvaart, 1636

Opstanding, ca. 1638

Graflegging, ca. 1638

München, Alte Pinakothek

‘... soo hebbe ick daer wel
200 pond aen verdient [ik
verdien er zeker 1200 gulden
voor te krijgen] maer ick sal
mij laeten contenteeren met
tgeenen sij[n] excellens mij
toelegt [maar ik zal mij
tevreden stellen met wat
zijne excellentie mij geeft]

*Uit brief van Rembrandt aan
Constantijn Huygens, secretaris
van Prins Frederik Hendrik*

‘die ick meen dat soodaenich sullen bevonden werden dat sijn Hoocheijt nu selfs mij niet min als dusent guldens voor ider toeleggen sal. Doch soo sijn Hoogheijt dunckt dat sijt niet en meerijteeren sal naer sijn eijgen believeen minder geeven mij verlaetenden op sijn Hoocheijts kennis en discreesij [oordeelkundigheid].

‘... also sijn Hoocheijt met goeden vougen [met goed fatsoen] tot hooger prijs niet en is te beweegen, alhoe wel sijt kennelick meerijteeren, [hoewel zij het duidelijk waard zijn] met 600 k. guldens ick mij van ider tevreden stellen ...’

600 h^o guldens der lande also h^o Hoogheijt
met goeder bringing tot hooger prijs niet en is te beween
also wel sijt kennelick meerijteeren met 600 h^o guldens
ich van ider te vreden stellen mit dat ick mijn niet gelij

Rembrandt, *Aanbidding van de herders*,
1646.
München, Alte Pinakothek

Kopie uit Rembrandts werkplaats naar
verloren gegaan origineel uit 1646,
De Besnijdenis. Braunschweig, Herzog
Anton Ulrich-Museum

500 gulden

1200 gulden

Rembrandt,
*Aanbidding
van de herders*,
1646,
97 x 71 cm.
München,
Alte Piakothek

Pieter de Grebber,
*Triomftocht met
vaandeldragers en
krijgsbuit*, 1648,
376 x 203 cm.
Den Haag, Oranjezaal,
Huis ten Bosch.

‘de 7 of 8 beste schilders van het landt’

Willem Frederik van Nassau

(o.a. Pieter de Grebber, Salomon de Bray, Caesar van Everdingen, Theodoor van Thulden, Thomas Willeboirts Bosschaert en Jacob Jordaens)

Pieter de Grebber,
*Triomftocht met
vaandeldragers en
krijgsbuit*, 1648,
376 x 203 cm.

Den Haag, Oranjezaal,
Huis ten Bosch.

Voor het eerste schilderij (links) betaalde Don Antonio Ruffo 500 gulden, maar voor het tweede wilde hij slechts de helft betalen vanwege de lelijke naden (overigens wordt ernstig betwist of dat het onderstaande schilderij in Glasgow betreft – maar dat heeft wel de lelijke naden vanwege vier aan elkaar genaaide stukken doek).

Rembrandt, *Aristoteles (Apelles?) met de buste van Homerus*, 1653

?

Rembrandt, *Alexander de Grote?*,
Glasgow, Art Gallery and Museum 60

Basilica di Nostra Signora Assunta
in Carignano (Genua)

De kerk in Genua waarvoor
Francesco Maria Sauli twee
altaarstukken door Rembrandt
wilde laten schilderen en hem
in 1666 de opdracht gaf eerst
twee kleine modelli te maken
(verloren gegaan).

detail

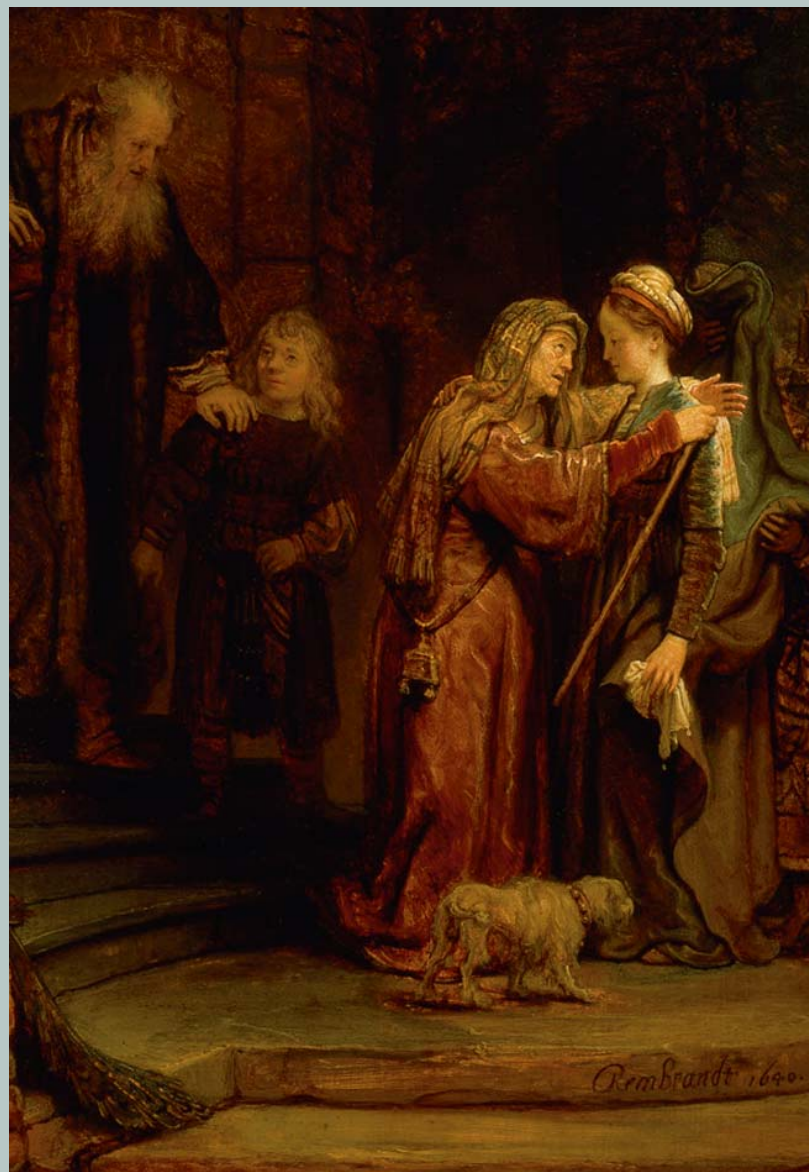
Rembrandt, *Suzanna en de Ouderlingen*, 1647, 76.5 x 93 cm.
Berlijn, Gemäldegalerie

in 1647 voor **500 gulden** verkocht

Rembrandt, *De visitatie*, 1640.
Detroit, Institute of Arts

rond 1658 door de eigenaar zelf
op **800 gulden** getaxeerd

detail

In 1657 op 1500 gulden
getaxeerd

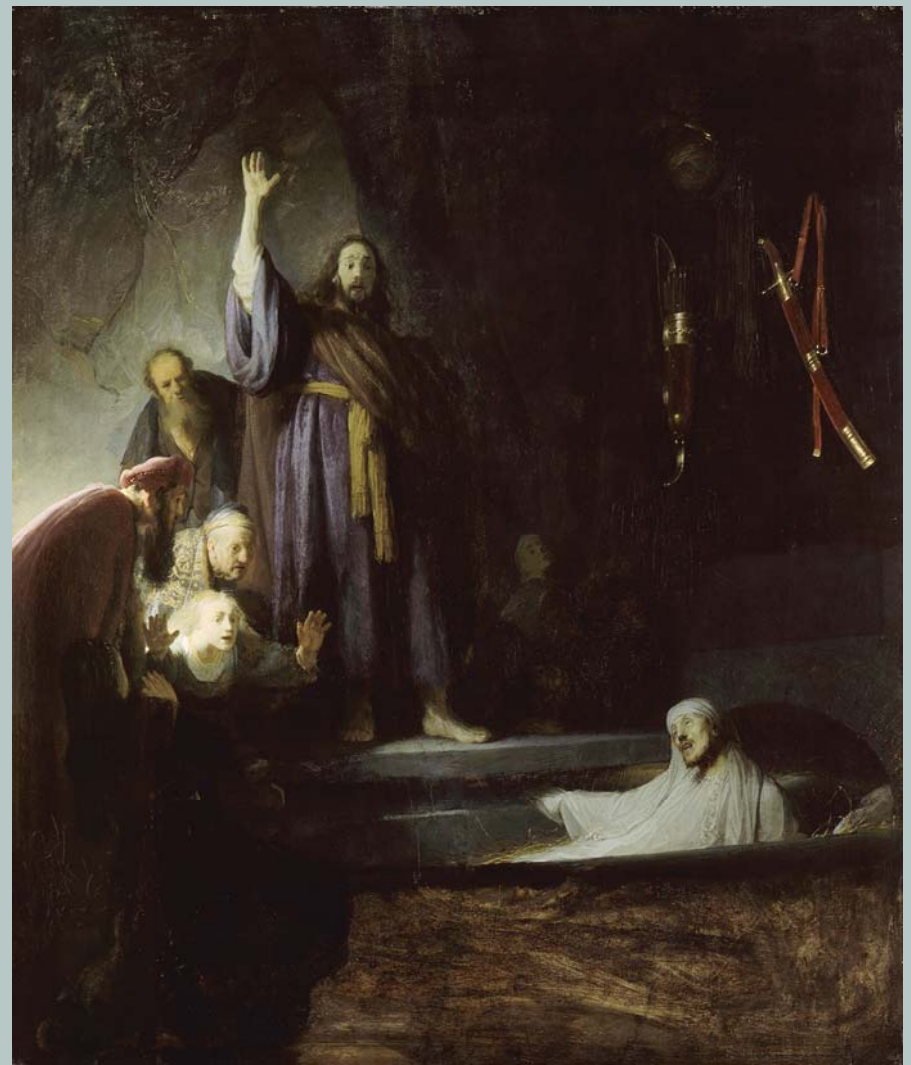
detail

Rembrandt, *Christus en de overspelige
vrouw*, 1644.

Londen, National Gallery

Christus en de overspelige vrouw,
1644, paneel 83,5 x 65,5 cm. Londen,
The National Gallery

De opwekking van Lazarus, ca. 1631/32,
paneel 96 x 81,5 cm. Los Angeles, Los
Angeles County Museum of Art

In de inventaris van Johannes de Renialme schilderijen met deze onderwerpen
genoemd en getaxeerd op resp. **1500 en 600 gulden**

ZOIETS?

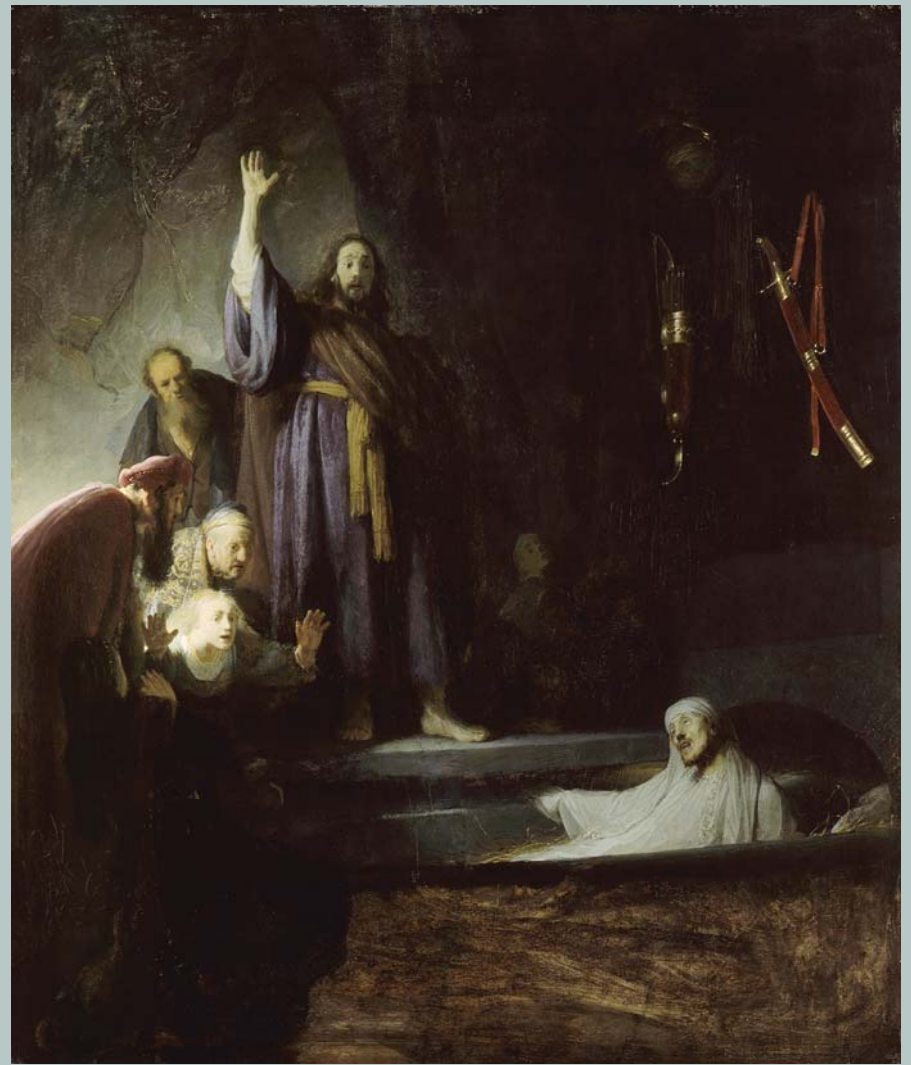
Rembrandt-school, *Zwarte jongen in fantasiedracht*, ca. 1630.
Verblijfplaats onbekend.

Koenraad Jonckheere, 'Supply and Demand: Some Notes on the Economy of Seventeenth-Century Connoisseurship', in: A. Tummers en K. Jonckheere, *Art Market and Connoisseurship. A Closer Look at Paintings by Rembrandt, Rubens and their Contemporaries*, Amsterdam 2008, pp. 69-96.

Christus en de overspelige vrouw,
1644, paneel 83,5 x 65,5 cm. Londen,
The National Gallery

In de inventaris van Johannes de Renialme schilderijen met deze onderwerpen
genoemd en getaxeerd op resp. **1500 en 600 gulden**

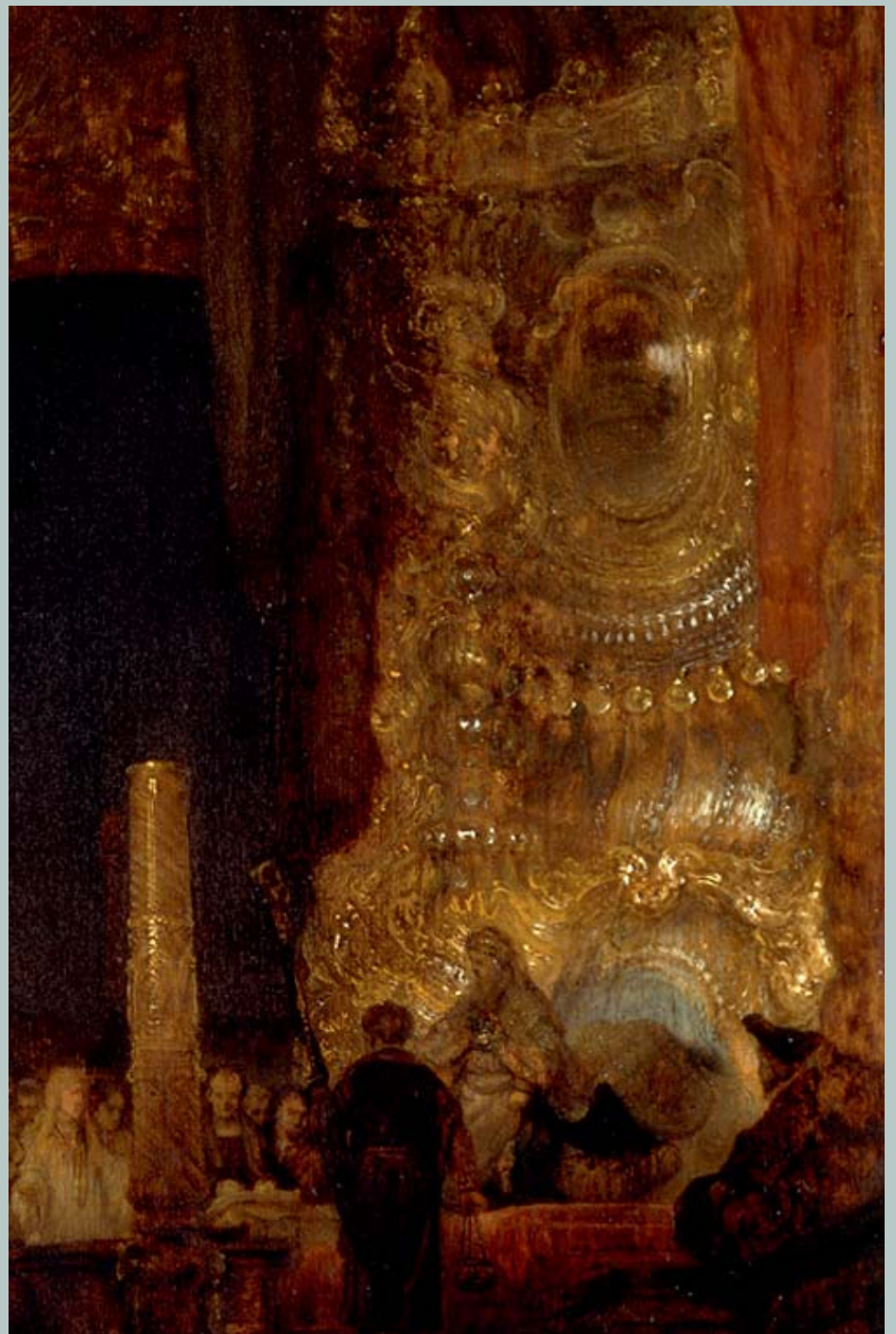
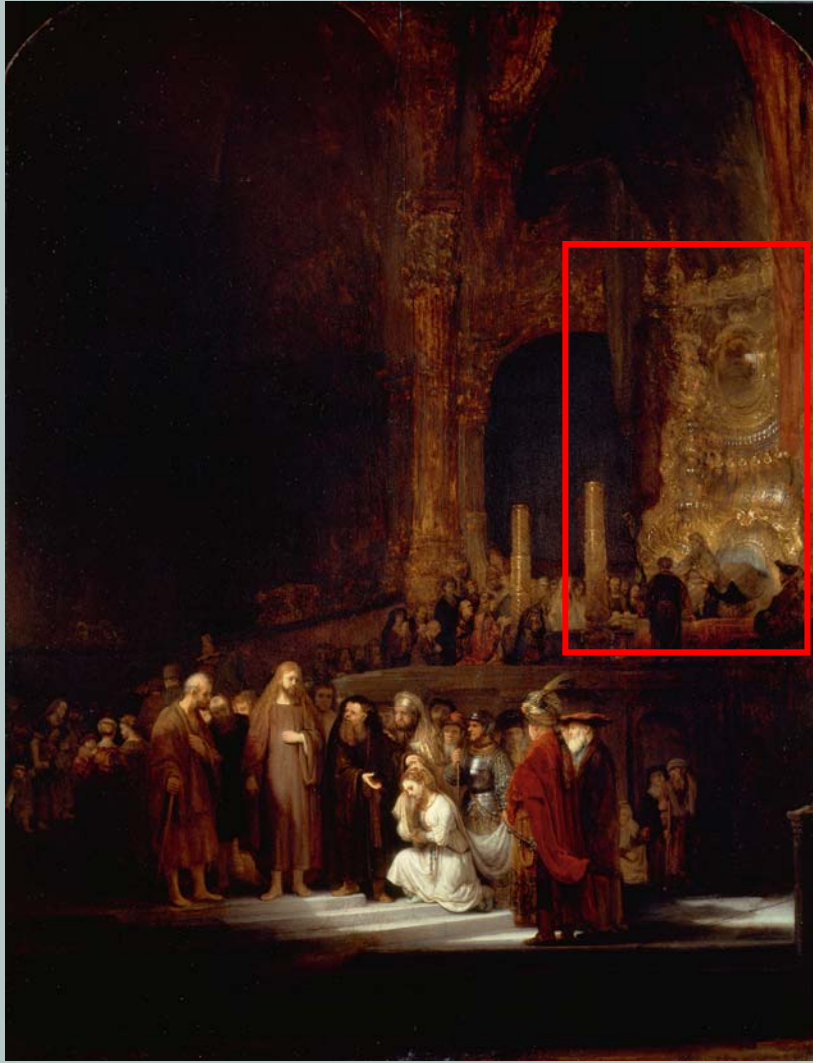

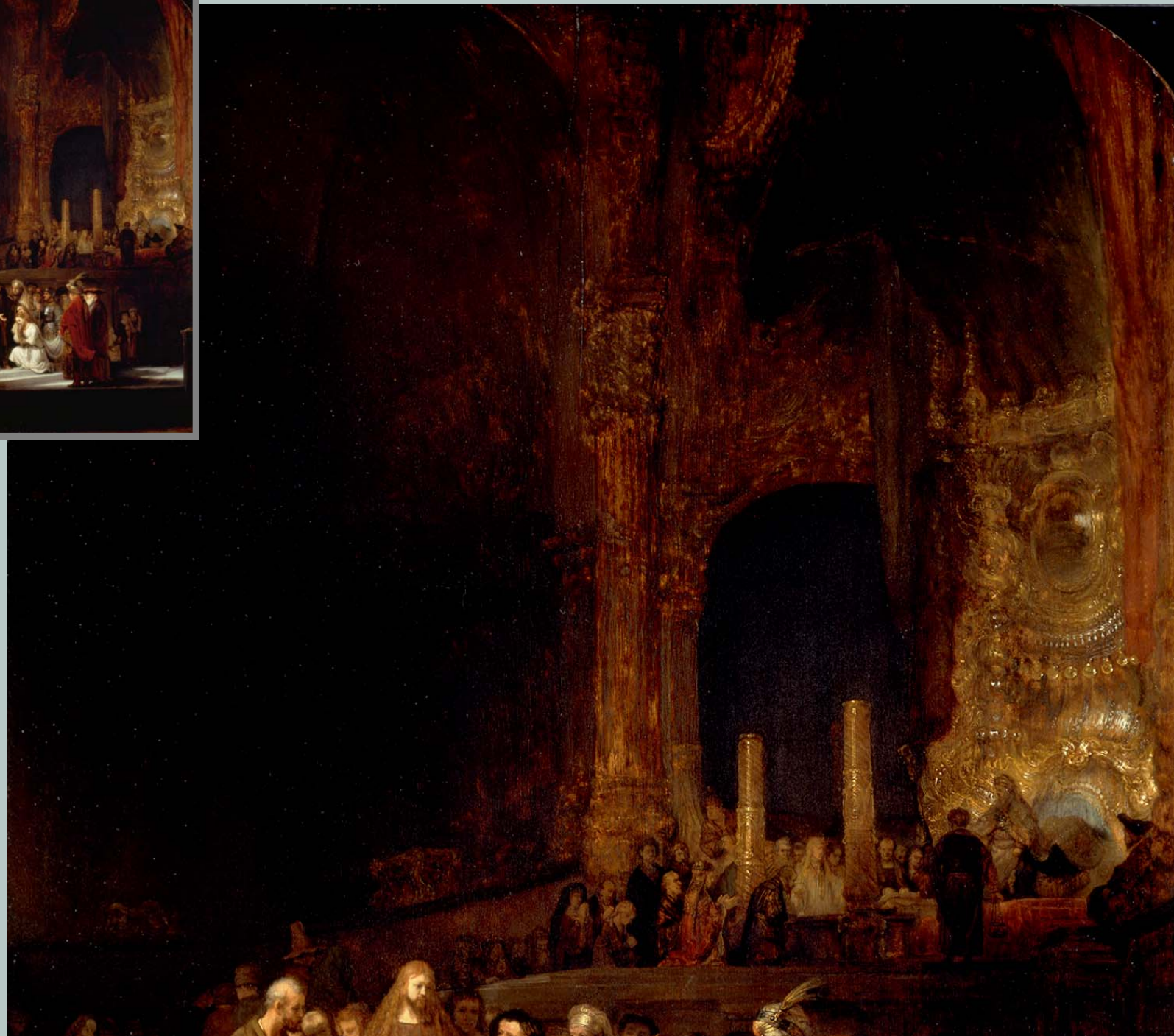
De opwekking van Lazarus, ca. 1631/32,
paneel 96 x 81,5 cm. Los Angeles, Los
Angeles County Museum of Art

‘wy [wij schilders] moeten door schijn-eyghentlijcke kracht (soo noem ick het) [een krachtige illusie alsof we echt voor ons zien wat slechts schijn is], het ghesichte der Konst-beminders, door een eendrachtelijcke goede ordenen der ’t samen-voeginghe van licht en schaduwen, overweldigen en in nemen.’ (Philips Angel)

280 gulden

72

Joachim von Sandrart, *Odysseus en Nausicaa*, 1642.
Amsterdam, Rijksmuseum.

(Joachim von Sandrart (1606-1688))

Schoorsteenmantel ontworpen door
Philip Vingboons voor het huis van
Joan Huydecoper, 1642.
Amsterdam, Rijksmuseum

280 gulden

32 gedichten van
Vondel en 21 van
Barlaeus op werken
van Sandrart!

Joachim von Sandrart, *Odysseus en Nausicaa*, 1642.
Amsterdam, Rijksmuseum.

Joachim von Sandrart, *Kinderbacchanaal met geit, nimfen en fluitspeler*, ca. 1642.
Part. verz.

Francois Duquesnoy,
Kinderbacchanaal met geit, ca. 1625, (detail).
Rome, Galleria Spada

Jacob Backer, *Granida en Daifilo*, ca. 1637,
doek 125 x 161 cm. St. Petersburg, Hermitage

Jacob Adriaensz Backer (1508-1651)

Jacob Backer, *Cimon en Efigenia*, ca. 1642,
doek, 150 x 230 cm.
Braunschweig, Herzog Anton Ulrich-Museum

Jacob Backer, *Venus en Adonis*, ca. 1650,
doek 200 x 237 cm. Kurhessische Hausstiftung,
Schloss Fasanerie

Govert Flinck, *Isaäk zegent Jacob*,
1638, doek 117 x 141 cm.
Amsterdam, Rijksmuseum

Govert Flinck, *De verkondiging aan de herders*,
1639, doek 160 x 196 cm. Parijs, Louvre

Govert Flinck (1615 – 1660)

Govert Flinck, *De verstoting van Hagar*,
doek 111x139 cm., ca. 1640-42.
Berlijn, Gemäldegalerie

Isaac Isaacs, *Harald Klak ontvangen door keizer Lodewijk de Vrome*, 1640, doek 163 x 345 cm. Kasteel Skokloster (Zweden).

Oorspronkelijk een driepasformaat en gemaakt voor Kasteel Kronborg, Helsingor. Maakt deel uit van reeks door **Claes Moeyaert** [2], **Salomon Koninck** [1], **Adriaen van Nieulandt** [1] en **Isaac Isaacs** [3], en de Utrechtse schilders Gerrit van Honthorst [10], en Nicolaus Knüpfer[1]).

David Colijns (1581/82 – 1665)

David Colijns, *David met het hoofd van Goliath* en *David speelt harp voor Saul*, ca. 1635-40. Utrecht, Museum het Catharijneconvent

orgelluiken voor het orgel van de Nieuwezijdskapel

*'Grondig afgericht
in all de zwaerste deelen
der vrye Schilderkunst'*

David Colijns
(1581/82 – 1665)

I

Jasper Hillegers, 2010
(scriptie voor Onderzoeksmaster
Kunstwetenschappen)

37 gulden

David Colijns, *Het leger van de farao verdrinkt in de Rode Zee*, 1626, doek 86 x 209 cm.

Amsterdam, Consistoriekamer van de Oude Kerk

Doop van de kamerling, ca. 1640

Elia en de weduwe van Sarefat, ca. 1640-45

De dood van Lucretia, ca. 1635

Actaeon vlucht voor Diana en haar nimfen, 1639

De ontmoeting van Jacob en Esau

Willem van Swanenburg
naar Joachim Wtewael,
Het oordeel van Salomo, 1606
gravure.

David Colijns (gemonogrammeerd),
Het oordeel van Salomo,
doek 144 x 197 cm.
Warschau, Muzeum Narodowe

Gillis d'Hondecoeter, *Rotsachtig landschap*, ca. 1625.
Part. verz.

Pieter Codde, *Vrolijk gezelschap*, 1627.
Parijs, Louvre

David Colijns, *David speelt harp voor Saul*,
orgelluiken van de Nieuwezijdskapel,
ca. 1635-40.

Utrecht, Museum het Catharijneconvent

Doop van de kamerling, ca. 1640

Elia en de weduwe van Sarefat, ca. 1640-45

De dood van Lucretia, ca. 1635

Actaeon vlucht voor Diana en haar nimfen, 1639

De ontmoeting van Jacob en Esau

David Colijns, *David speelt harp voor Saul*,
orgelluiken van de Nieuwezijdskapel,
ca. 1635-40.

Utrecht, Museum het Catharijneconvent

Jan Collaert I naar Ambrosius
Frankcen, gravure.
(in spiegelbeeld gedraaid)

Actaeon vlucht voor Diana en haar nimfen, 1639

Doop van de kamerling, ca. 1640

*De dood van Lucretia,
ca. 1635*

78 x 114 cm.

127 x 152 cm.

89

109 x 95,5 cm.

121 x 169 cm.

David Colijns, *Diana en nimfen verrast door Actaeon bij het baden*, 1641, paneel 99 x 131 cm. Verblijfplaats onbekend

In 1656 getaxeerd op 25 gulden (niet zeker dat het dit schilderij betreft)

Alexander Keirincx

David Colijns, 1635-50

Adriaen van Nieulandt, 1650

Isaac Isaacs, 1640

Jan Christiaensz Micker, *Absaloms knechten doden Amnon*. Verblijfpl. onbekend

Leendert de Laeff, *Esther voor Ahasverus* Verblijfpl. onbekend.

53 schilderijen van De Laeff
in voorraad bij kunsthandelaar
Cornelis Doeck

Rombout van Troyen,
*Koning Achaz offert zijn zoon
aan Moloch*, 1646,
paneel 60 x 93 cm. Part. verz.

Rombout van Troyen
(1605-1658?)

Rombout van Troyen,
De opwekking van Lazarus, 1647,
paneel 51 x 66 cm. Part. verz.

Rombout van Troyen, *Bileam offerend voor Barak*, 1628.

Haarlem, Frans Hals Museum

Rombout van Troyen, *Doop van de kamerling* 1630.

Verblijfplaats onbekend

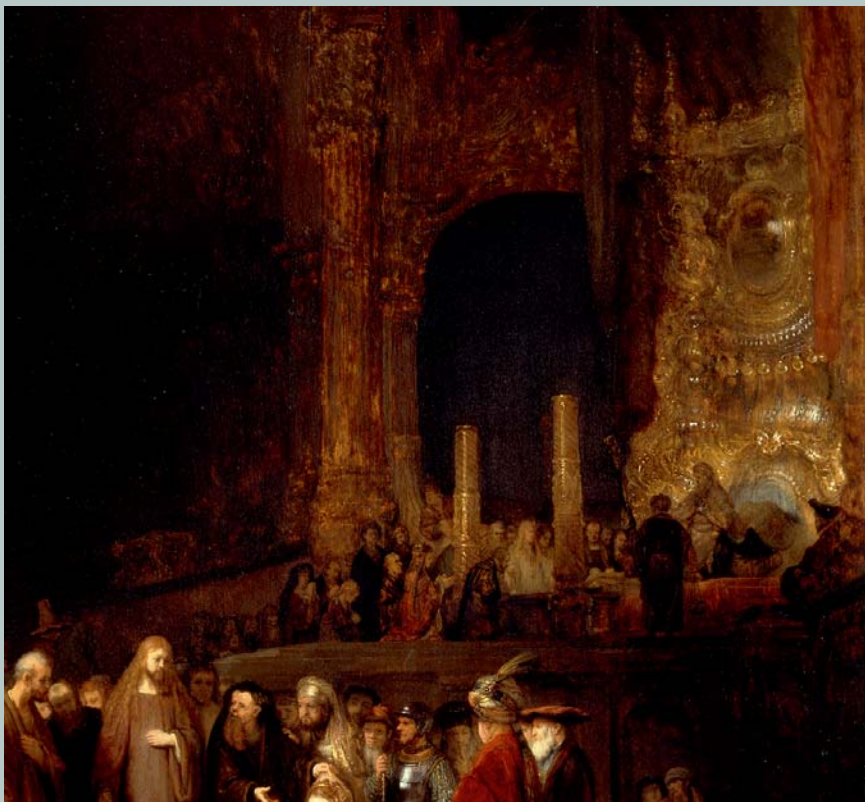

Rombout van Troyen,
*Koning Achaz offert zijn zoon
aan Moloch*, 1646,
paneel 60 x 93 cm. Part. verz.

Rombout van Troyen,
De opwekking van Lazarus, 1647,
paneel 51 x 66 cm. Part. verz.

Salomo offert de afgoden, 1647

Koning Achaz offert zijn eigen zoon, 1646

Heidens offer voor Minervabeeld

Heidens offer voor Minervabeeld

Jehu die de Baal priesters doodt, 1652

*Mantis als de uit zijn graf herrezen
geest van Achilles die het offer van
Polyxena eist (gebaseerd op
Samuel Costers tragedie *Polyxena*),
1652.*

1652.

1637

3 x

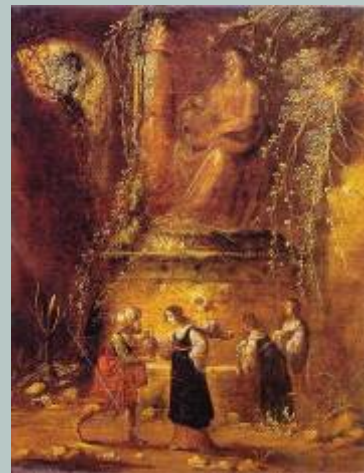
Mantis als de uit zijn graf herrezen geest van Achilles die het offer van Polyxena eist (gebaseerd op Samuel Costers tragedie *Polyxena*).

1647

1652

\$6.250 in 2009

\$11.430 in 2002

\$23.187 in 2008

\$1.235 in 2010

\$12.316 in 2010

\$3.715 in 2008

\$8.128 in 2007

uitschieter:
*Noach met
de dieren bij
de ark:*
\$ 41.316 in 1999

\$26.048 in 1999

Rembrandt

Rombout van Troyen

Op dat haar godtheyt [= de kunstgodin] hier in rust en vryheyt zy,
En bloey' gelyck de Stadt aan dit gezegendt Y.

Op dat haar godtheyt hier in rust en vryheyt zy,
En bloey' gelyck de Stadt aan dit gezegendt Y.

